

JAZZ

EEN HOORCOLLEGE OVER
STIJLEN EN MUZIKALE
ONTWIKKELINGEN IN
JAZZ VAN 1900 TOT NU

door Vera Vingerhoeds

Inhoudsopgave

Vera Vingerhoeds

Vooraf

Inleiding

College 1

H1. De voorgeschiedenis van Jazz: worksongs en blues

H2. Ragtime, New Orleans, dixieland en boogiewoogie

H3. Swing

H4. Bebop, Cooljazz en West Coast Jazz

H5. Mainstream Jazz

College 2

H6. Hardbop en souljazz

H7. Opbouw solo's en Postbop

H8. Free jazz en vrije improvisatie

College 3

H9. Fusion, jazzfunk en jazzrock

H10. Neobop en avant-garde jazz

H11. Latin jazz

H12. Wereldjazz en kamerjazz

College 4

H13. Ambient en minimal jazz

H14. Groove jazz en acid jazz

H15. Nu jazz en jazz rap

H16. Urban jazz en jazz van vandaag

H17. Hedendaagse jazz in de Lage Landen

Colofon

Vera Vingerhoeds

Vera Vingerhoeds is onafhankelijk jazz professional, moderator, docent, musicus en componist. Ze studeerde politicologie aan de UvA en was jarenlang bandleider. Ze componeerde stukken voor jazz-, pop-, film- en theatermuziek. Door tientallen jaren ervaring als programmeur, radiomaker en presentator heeft Vera Vingerhoeds een brede expertise opgebouwd als kenner van jazz en geïmproviseerde muziek. Op dit moment is zij vooral werkzaam als docent, jazzblogger en presentator van jazz events.

Splendor

Dit hoorcollege is tot stand gekomen in samenwerking met Splendor.

Midden in het centrum van Amsterdam vind je Splendor: een club voor alle soorten muziek, verzonden en opgericht door 50 topmusici en hun publiek. Splendor is een ontmoetingsplek, een clubhuis, een podium, een muzikaal laboratorium en nog veel meer.

Splendor is een culturele vrijplaats, waarin podiumkunstenaars onafhankelijk van overheid en politieke instanties muziek kunnen maken waarvan zij vinden dat mensen dat moeten kunnen zien, voelen en horen.

Splendor richt zich dan ook niet op één bepaalde muziekstijl. Het spectrum gaat van klassiek naar jazz en van westerse naar oosterse muziek.

Kijk voor meer informatie op www.splendoramsterdam.com

Synopsis van het hoorcollege *Jazz*

Vooraf

In deze bijlage bij het hoorcollege JAZZ zijn links opgenomen naar video's op Youtube.

Daar is het genoemde muziekstuk in zijn geheel te vinden. Soms worden video's van Youtube afgehaald. Mocht dat het geval zijn met één van onderstaande links, dan heeft het altijd zin om naam van de artiest en de titel van het betreffende stuk in te typen op Youtube. Meestal verschijnen er dan andere versies van.

Inleiding

Deze vier colleges zijn bedoeld om een beeld te schetsen van en inzicht te geven in de ontwikkelingen in jazz van de afgelopen 120 jaar. Wat is jazz? Waar komt jazz vandaan?

Jazz verandert, maar hoe gebeurt dat en waarom?

De ontwikkelingen in jazz worden gevolgd via de stijlen, de *muzikale* elementen die veranderen. Daarbij worden zo nu en dan ook de maatschappelijke omgeving en ontwikkelingen in de tijd aangestipt, maar dit moet nadrukkelijk niet worden beschouwd als 'Geschiedenis van de Jazz'. Daarvoor zou je er veel dieper op in moeten gaan dan in deze colleges wordt gedaan.

Er worden dingen uitgelegd en verteld, maar er zijn ook veel muziekvoorbeelden te horen, soms met een heel stuk, soms in fragmenten. Er komen grote jazznamen voorbij, maar er is ook muziek van jazzmusici die je misschien nog niet kent. Daarnaast wordt ook wat muzikaal inzicht meegegeven, omdat je dan een beter begrip krijgt van wat jazzmusici eigenlijk doen.

Ook om antwoord te kunnen geven op de vraag: hoe werkt het met dat muzikale improviseren, dat voor jazz zo kenmerkend is?

College 1

In het eerste college gaat het over de voorgeschiedenis van jazz en de eerste jazzstijlen. De volgende stijlen komen aan bod: worksongs, blues, ragtime, boogiewoogie, New Orleans, dixieland, swing, bebop, cooljazz, West Coast jazz en mainstream jazz.

H1. De voorgeschiedenis van Jazz: worksongs en blues

Wat is jazz?

Er zijn twee belangrijke elementen waardoor jazz zich onderscheidt van andere muziekvormen. Het eerste is de mate waarin er binnen die muziek vrijheid bestaat om te improviseren. Het tweede belangrijke element dat jazz onderscheidt van andere muziekgenres is swing. Iedereen denkt bij Jazz altijd aan een ritme waarbij je met je vingers gaat knippen. Dat komt door de triolen feeling. Wat is dat? De noten worden gespeeld met een ting-ting-te-ding ritme. Het maakt de muziek een beetje dansend, springerig en in zekere zin licht. Dat kan ongeveer zo klinken:

Budo, Miles Davis/John Coltrane

Een bebop tune. Opname uit 1955. Miles Davis - trompet, John Coltrane - tenorsax, Bud Powell - piano, Paul Chambers - bas, Philly Joe Jones - drums.

<https://youtu.be/OTRw3tDeeVU>

Wat is improviseren?

Musici geven eigen invulling aan de muziek die er op dat moment is. Dat kan zijn in de vorm van 'een solo spelen' in een stuk, d.w.z. dat een instrumentalist in een ensemble de kans krijgt om - met begeleiding van de anderen - een deel van de muziek in te vullen met noten die ter plekke worden verzonnen. Daarin zijn bepaalde dingen voorgeschreven of afgesproken, bijv. akkoorden, toonladders, akkoordenschema's.

Improviseren kan ook door samen (dus allemaal) ter plekke muziek te verzinnen, domweg door te beginnen met spelen. Dit wordt ook wel *Instant Composing* genoemd. Daarin is vaak weinig of niets afgesproken of voorgeschreven. Door dat improviseren is Jazz 'muziek van het moment' - er worden ter plekke, tijdens het uitvoeren iedere keer opnieuw muzikale keuzes gemaakt door de musici. Dat maakt jazz een aan personen gebonden (persoonlijke) muziekvorm. En dat is anders dan in klassieke muziek en de meeste popmuziek (afgezien van cadensen en korte solo's), waarin vrijwel alles van te voren vaststaat. Waarom wordt dit gedaan? Waarom willen musici dit?

Het gaat daarbij om vrijheid en creativiteit. Je neemt de vrijheid om muziek naar je eigen hand te zetten. Zeker als je met anderen samen speelt is dat weliswaar niet per se makkelijk, maar wel spannend om te doen en heel creatief bevredigend.

Waar komt jazz vandaan?

De term jazz komt van het woord *jass*. Dat was in het begin van de 20e eeuw een beetje vulgaire term waarmee de seksuele daad werd bedoeld. Er moest uit de knellende banden van de moraal gebroken worden. Meer vrijheid! Jass was daar een symptoom van. Muzikaal gesproken gold dat ook voor jazz. Na de Eerste

Wereldoorlog waaide vanuit Amerika de 'wilde' jazz ook naar Europa, maar b.v. ook naar Nederlands Indië). Jazz werd populair in de *roaring twenties*, als dansmuziek. Dansen op jazz was dan ook sexy. Waarom toen? Het deed de ellende van de Eerste Wereldoorlog vergeten. De grammofoon, films en ook de welvaart van witte mensen droegen hier ook aan bij.

De oorsprong

Jazz ontwikkelde zich zo'n beetje vanaf het begin van de 20e eeuw in de Verenigde Staten.

Er zaten elementen van blues in (gebruik van een akkoordenschema, en improviseren op akkoorden), en ook van ragtime (gesyncopeerde dansmuziek).

Blues is ontstaan ongeveer tussen 1860 en 1900 en vond zijn oorsprong in de muziek van slaven uit Afrika, die in het zuiden van de VS leefden (bv Memphis, New Orleans, Mississippi). Muziek maken was voor hen vaak de enige manier om hun lijden uit te drukken en misschien enigszins te verzachten. Blues had zelf natuurlijk ook weer grondleggers: muzikale bronnen die tot het ontstaan van de blues heeft bijgedragen zijn religieuze liederen (gospels, negrospirituals) en worksongs.

Worksongs hielpen slaven/gevangenen om hun fysieke arbeid te synchroniseren: dat ze allemaal tegelijk (of om en om) met de hamer neerkwamen, zodat dat in een ritme kwam. Het hielp een beetje om het zware werk te verdragen.

Lightning- Long John (Old song by a chain gang)

<https://youtu.be/4G5KtQynWvc>

En wat is een voorbeeld van Gospel?

Harlem Gospel Choir, Oh Happy Day

<https://youtu.be/xdzoeCuVs7w>

Blues werd blues genoemd, omdat die muziek een melancholische toon en inhoud had. Het woord *blue* betekende oorspronkelijk: in de rouw. De term is afkomstig uit de zeilscheepvaart. Als een schip tijdens de reis zijn kapitein of een andere officier verloor, voerde het voor de rest van de reis een blauwe vlag.

Door het gebruik van blue notes - die in een 'gewone' majeure toonladder niet voorkomen - werd het karakter van de muziek droeviger/melancholieker.

Dit is een 12 maten blues schema.

```
|A7 |A7 |A7 |A7 | |
|D7 |D7 |A7 |A7 |  
|E7 |D7 |A7 |A7 ||
```

Het blues schema is opgedeeld in 3 blokjes van 4 maten.

Een dergelijke structuur van blues is ook in jazz doorgedrongen.

Met de tekst van een blues gaat het zo: de eerste regel van 4 maten beschrijft of stelt iets. Deze regel wordt herhaald, al dan niet met kleine variaties, in de tweede 4 maten. De derde regel van 4 maten trekt een conclusie.

Robert Johnson - Me And The Devil Blues

Dit stuk vertelt het verhaal van de duivel die op bezoek komt bij de zanger van dit

lied om zijn ziel op te halen!

<https://youtu.be/YYsnRc09csQ>

Wat jazz van blues 'overnam' zijn het gebruik van een akkoordenschema en van improvisatie over akkoorden (in bepaalde toonladders). Luister naar een bekende blues van Charlie Parker, waarin hetzelfde procedé plaatsvindt.

Charlie Parker, Now's the Time

Met o.a. Miles Davis.

Ook hierin is te horen: 1e zin (frase) - dan de 2e zin, een herhaling van de 1e zin met een variatie. 3e zin is iets anders. Dezelfde opzet als in de blues songs.

<https://youtu.be/c1n4yr4SmA4>

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Hoe kan de solo spelende musicus de noten verzinnen die we horen? Je kunt natuurlijk op de akkoorden gewoon een bijbehorende toonladder op en neer spelen, maar dat is saai. Dus wordt er gezocht naar variaties. En die kunnen best ingewikkeld zijn. De solo spelende musicus heeft houvast aan meerdere muzikale componenten: de akkoorden en toonladders die bij dit stuk horen. Hij houdt zich aan het schema, dat wil dus zeggen de vorm waarin het stuk staat (3 x 4 maten). Maar ook de melodie en het ritme geven allemaal aanleiding tot het spelen van noten in de solo's.

Blues is blijven bestaan in de jazz: er worden tot op de dag van vandaag nog steeds heel vaak bluesjes gespeeld in precies deze vorm.

Hoe liep het met de oude Amerikaanse blues?

Rond de 1e Wereldoorlog verhuisden veel zwarte mensen vanuit het Zuiden van de VS naar de steden in het Noorden (o.a. Chicago en Detroit). Daar kreeg de blues een ander geluid, dat vanaf de jaren dertig voornamelijk gekenmerkt zou worden door het gebruik van elektrisch versterkte instrumenten. Het werd iets snellere blues, en die was weer voorloper van de latere rhythm and blues en rock-n-roll.

Bekende bluesartiesten, die wij nog kennen zijn o.a. Muddy Waters (1913-1983) en B.B. King (1925 - 2015)

H2. Ragtime, New Orleans, dixieland en boogie-woogie

Het tweede element in jazz - naast blues - is ragtime. Het is dat ritme met syncopen dat (jazz)muziek doet swingen. Dat - samen met een 'dansende' triolen feeling - maakte jazzmuziek heel anders dan alles tot dan toe.

Wat zijn syncopen?

In muziek spreek je van een syncope wanneer een of meer tonen niet op de tel of puls vallen, waardoor gangbare accenten verlegd worden. In een 4/4 maat (in klassieke of marsmuziek bijvoorbeeld) zijn de eerste en de derde tel de zware tellen, de tweede en de vierde de lichte. Denk aan lopen in marstempo. Normaal worden de accenten dus op 1 en 3 gelegd. Maar als je de nadruk legt op de 2e en de 4e tel, dan voelt het heel anders. Dit kan ook door het ritme van de maat een halve tel te verleggen. In een 4/4 maat zitten 4 tellen. Die kun je ook in 8 halve

tellen tellen (1-ne, 2-je, drie-je, vier-e). Als het accent dan op een 2e achtste van een tel wordt gegeven, is dit ook syncopisch. Het accent komt zo op een andere plek dan je verwacht.

Ragtime

Scott Joplin, The Entertainer (1902)

luister naar de gesyncopeerde melodie.

<https://youtu.be/fPmruHc4S9Q>

En luister nu hoe dit jazznummer hiervan is afgeleid.

De Jelly Roll Blues, uit 1905 (of 1910?) die in 1915 werd uitgebracht en daarmee het eerste gedrukte jazz arrangement werd. Het stuk is van de afro-creoolse pianist [Jelly Roll Morton](#), die vanaf 1904 rond toerde met Vaudeville shows. Hij maakte als bandleider nieuwerwetse arrangementen voor zijn orkest en stemde zijn composities of arrangementen af op de muzikale kwaliteiten van specifieke solisten in zijn orkest. Morton was daarmee een voorloper van de grotere big bands en het werk van Duke Ellington. Hij zag zichzelf – blijkens zijn visitekaartje – als uitvinder van de jazz.

Jelly Roll Morton - Jelly Roll Blues

Je hoort ook hierin de ragtime doorklinken, het is een soort vroege dixieland.

En er worden korte solo's gespeeld door gitaar, sax - dus er is sprake van improvisatie.

<https://youtu.be/Zt203us6TME>

New Orleans Jazz en dixieland

Blues en ragtime werden rond 1900 steeds vaker gespeeld op instrumenten die gemakkelijk beschikbaar vanuit de fanfare én voldoende volume voortbrachten zoals saxofoon, trompet, tuba, trombone, klarinet. Geschikt om buitenshuis te spelen. Als ritme-instrument werd slagwerk gebruikt, maar ook de banjo, waarop je akkoorden kunt spelen, maar die ook een duidelijk ritme kan voortbrengen. Met deze bands werden blues en ragtime gespeeld en kregen de musici de ruimte om te improviseren. In New Orleans was er veel belangstelling voor. Maar de overheid vond het allemaal iets te wild en gevaarlijk, en verbood uiteindelijk dat buitenshuis spelen. Na 1917 verplaatsten de muzikanten zich daarom naar elders - met name naar Chicago. In de jaren 20 van de 20ste eeuw ontwikkelde jazz zich langs twee parallelle sporen: een 'wit' spoor en een 'zwart' spoor. Vroege jazzstijlen van de zwarte tak waren New Orleans en Dixieland was van de witte tak.

Iedereen kent daar nog wel iets van, bv. het nummer *Oh When the Saints go Marching in* (zie onder)

Dixieland lijkt erop, maar dan door witte musici.

Heel kenmerkend in Dixieland is, dat één instrument (meestal de trompet) de melodie speelt, en de andere instrumenten van de 'frontlinie' (d.w.z. de blazers zoals klarinet of trombone) improviseren rond die melodie. Dit creëert een typisch polyfoon geluid.

Is er verschil tussen dixieland en New Orleans jazz?

De laatste is wat aardser, lossier, funkier. Dixieland is iets 'netter', meer huppelend.

De (of een van de) eerste jazzplaat werd in 1917 opgenomen door het witte orkest Original Dixieland Jass Band, daar komt de naam vandaan.

Original Dixieland Jass Band - Livery Stable Blues

<https://youtu.be/5WojNaU4-kI>

Oh When The Saints Go Marching In

Louis Armstrong, met solo's van clarinet, trombone, drums

<https://youtu.be/x30u2uMYCqU>

En luister hoe zich dit idee verder ontwikkelde. Een bekende dixieland hit - met een gesyncopeerde manier van zingen is 'Dinah' van stride pianist Fats Waller. Dit zit al op het snijvlak van Dixieland en Swing. Je hoort hier ook dat de timing al in triolen feeling is, niet meer met rechte 8-en. En er worden korte solo's gespeeld door klarinet, trompet en ook piano - dus er is ook sprake van improvisatie.

Fats Waller, Dinah, (1939)

<https://youtu.be/TdkvJQuj2co>

Boogiewoogie ontstond uit de behoefte om meer improvisatie aan ragtime toe te voegen. De linkerhand op de piano ging ritmische patronen spelen, die meer rolden dan sprongen. De Boogiewoogie wijkt ritmisch af van de New Orleans stijl en lijkt qua structuur vooruit te kijken op het swingtijdperk.

Jimmy Yancey, Yancey Stomp (1939)

luister naar wat de Linkerhand speelt.

Hier ligt de nadruk wel op de 2e en 4e tel (afterbeat). Ook wordt er gesyncopeerd gespeeld door de Rechterhand.

<https://youtu.be/c4eQbeuX2Y0>

In Nederland: veel sneller, en met meer rollen in de linkerhand is

Pia Beck's Boogie (1950)

https://youtu.be/7VkztDSu_OA

H3. Swing

Swing of swing jazz is ontstaan in het begin van de jaren 1930. De periode ná de New Orleans jazz. Swing ritmes werden opwindend gevonden en swing werd vooral populair als dansmuziek.

Kenmerken zijn:

- Gebruik van een swingritme. Dat wil zeggen dat er in een triolenfeeling gespeeld wordt, niet in rechte 8-en.
- Tempo vaak medium, met accent op de 2e en 4e tel van de 4/4 (afterbeat). Dus niet té snel, want dansmuziek
- Instrumentale solo's vervingen de zang, die vóór die tijd belangrijk was in een song.
- Swing werd meestal gespeeld in grote orkesten, big bands.

De bloeiperiode van de swing liep van ongeveer 1930 tot midden jaren 40. Grote namen zijn: bigbands van Duke Ellington, Count Basie, Fletcher Henderson, Glenn Miller. In Europa werd er ook gypsy jazz onder begrepen, zoals van gitarist Django

Reinhardt, violist Stephane Grappeli en hun Quintette Hot Club de France. Verder pianisten als Art Tatum, Earl Hines, saxofonisten Coleman Hawkins en Lester Young en trompettist Roy Elridge.

Heel vaak werd en wordt een jazzsong ook in een vorm gegoten van een blokjesvorm. Een schema, dat vaak deze structuur heeft (anders dan bij blues):

AABA

A1: melodie

A2: herhaling melodie, soms met toevoegingen

B: andere melodie, andere akkoorden

A3: herhaling 1e melodie, soms met extra's/toevoegingen

Net als bij een blues schema bestaat 1 blokje uit 4 of 8 maten (of een ander veelvoud van 4 maten). En eveneens is er sprake van een herhaling van de 1e frase, een ander ding in deel B, en een herhaling-met-conclusie- in de laatste A3.

Zo'n song kun je blijven meezingen of in je hoofd houden tijdens de improvisaties. Want er wordt dan ook in die vorm gesoleerd/geïmproviseerd. Wat je wel zult herkennen, is dat zo'n schema het gevoel geeft dat je aan het einde ervan 'weer thuis komt'.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Via het liedje, de melodie, het akkoordenschema en de toonladders en het syncopische ritme. De musici bedenken variaties op de ritmische melodie en zoeken leuke riffs via de toonladder en het akkoordenschema

Duke Ellington, It Don't Mean a Thing

Geschreven in 1931. Met oa Ben Webster, Ray Nance - viool en vocals intro viool, en daarna piano. Het liedje in AABA schema. Daarna korte solo's.

<https://youtu.be/qDQpZT3GhDg>

En ook:

Django Reinhardt, Stephane Grappelli, J'attendrai

Quintette Hot Club de France

<https://youtu.be/vVsC4UNYOHM>

Jazz kwam langzaam ook naar Europa/Nederland. Eerst met swing orkesten en dixieland. Bijvoorbeeld The Ramblers, het huisorkest van de VARA. Later werd de Amerikaanse bebop nagevolgd. Ook Boy Edgar - naamgever van de jazzprijs - speelde al vanaf 1940 met The Moochers; Theo Uden Masman & Orkest. In de oorlog werden jazz en dans en amusementsmuziek uit Engeland en de VS door de Duitsers verboden. Eerst kon het nog wel in theaters (dus niet meer in clubs) - maar later niet meer.

In 100 jaar is de jazz meerdere malen van stijl veranderd. Hoe komt dat en hoe ging dat?

Ten 1e: Vermenging van stijlen is van alle tijden. Als er verschillende culturen met elkaar in aanraking komen ontstaan er ook in de muziek allerlei crossovers. Dus ook Jazz annexeert allerlei invloeden, is steeds in beweging. Maar niemand kan helemaal opnieuw het wiel uitvinden. Iedere vernieuwing staat altijd op de schouders van het al bestaande.

Ten 2e: Veranderingen hebben eigenlijk ook altijd mede te maken met maatschappelijke ontwikkelingen. Swing was dansmuziek en populair in de jaren van de Grote Crisis en de Tweede Wereldoorlog in de 30-er en 40-er jaren. Dansen om even niet aan de narigheid te denken. Daarna was er weer meer ruimte voor muziek om (alleen) naar te luisteren (bebop). Free jazz ontstond later, in de jaren 60 juist weer om uit knellende banden van de maatschappelijke conventies te breken. En daar was toen ook ruimte voor omdat tijdens de wederopbouw na WO2 het welvaartspeil aan het stijgen was. Er mócht vernieuwing zijn.

H4. Bebop, Cooljazz en West Coast Jazz

Uit de swing kwam bebop voort. Want vanaf de vroege jaren 40 werd er in de jazz alweer gezocht naar nieuwe wegen. Bebop is een stijl met complexere ritmes en harmonieën (akkoordenschema's). Bebop heeft nogal eens een beetje gejaagd karakter (snel tempo, geagiteerde thema's). Meer bedoeld om naar te luisteren, niet per se om op te dansen. Bebop werd vaak gespeeld in een kwartet of kwintet, met blazers en een ritmesectie (dus geen big bands). Vaak ging het zo: er wordt een melodie/thema gespeeld, waarna alle instrumentalisten een solo te spelen.

Ook werden in de vorm van composities toevoegingen gemaakt op het AABA schema, b.v. met intro en uitro, interludio en C-delen. De bebop wordt meer 'in vieren' gevoeld; dit wil zeggen dat de vier tellen van een maat gelijkwaardiger zijn dan in de Swing stijl, waar de swing zat in de afterbeat (nadruk op de 2e en 4e tel in de 4/4maat). De term "bebop" is een zogenaamde onomatopoeie oftewel een klanknabootsing. Belangrijke bebopmusici waren o.a.: Charlie Parker, Dizzy Gillespie, Oscar Peterson, Miles Davis, Bud Powell.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Via akkoordenschema's, toonladders, maar ook met extra variaties met noten, die niet uit de toonsoort/ladder voort lijken te komen. Vaak lijkt het of er zoveel mogelijk noten per minuut worden gespeeld. In bebop is het iets minder makkelijk om 'het liedje' te volgen, omdat het vaak heel snel gaat. Vooral Parker heeft daarin de grenzen verlegd. Niet alleen kon hij allerlei nieuwe noten verzinnen, maar hij kon ze ook in een bijzonder snel tempo spelen.

Dizzy Gillespie, Bebop

Dit is hele snelle bebop met veel drive.

Dizzy Gillespie - trompet, Sonny Stitt - altsax, Stan Getz - tenorsax, John Lewis - piano, Herb Ellis - gitaar, Ray Brown - bas, Stan Levey - drums.

Up tempo bebop in AABA.

Hoor je het schema tijdens de solo nog?

<https://youtu.be/reijeGqVEXY>

Extra materiaal

Miles Davis & Charlie Parker - A Night In Tunesia

Trompettist Miles Davis (overleden 1991) is een van de belangrijkste en invloedrijkste jazzmusici van de 20e eeuw, samen met waarschijnlijk Duke Ellington en de saxofonisten Charlie Parker en John Coltrane. Het stuk werd geschreven door trompettist Dizzy Gillespie, maar door vele andere jazzmusici

eveneens op het repertoire genomen. Dit is een voorbeeld van een niet al te snelle bebop tune in een AABAC schema. In de A delen wordt een latin ritme gespeeld, in B jazz.

<https://youtu.be/KxibMBV3nFo>

Vanaf het ontstaan van de bebop zijn er nieuwe subgenres, varianten en tegenreacties ontstaan. Een paar daarvan zijn: cooljazz, mainstream, hardbop, neobop.

Cooljazz is de term die gebruikt wordt voor variant op de bebop (vanaf de jaren 50). Terwijl bebop luid, opwindend en 'los' was, was cool jazz zachter, gecontroleerder. In cooljazz zijn de thema's iets minder complex en iets minder snel of geagiteerd. Daardoor klinkt het ietsje lichter en ingetogener. Er werd vaker gebruik gemaakt van uit-gearrangeerde partijen, m.a.w. niet alleen maar 'thema-solo's'- thema'; maar meerdere melodieën en uitgeschreven lijnen. In bebop waren het vaak kleine combo's met een sax en trompet, in cooljazz ging het van trio tot nonet, met vaker ook andere instrumenten.

Voorbeelden: saxofonisten Lee Konitz, Warne Marsh, pianisten Dave Brubeck, Lennie Tristano, trompettisten Miles Davis, Chet Baker, klarinettist Jimmy Giuffre.

Hoe werd hier geïmproviseerd?

Het improviseren gebeurde nog steeds in de vorm van akkoordenschema's. Uitgangspunten voor de gebruikte noten in de solo's waren dus ook hier nog akkoorden, toonladders, de vaste vorm van een schema. Meestal waren de solo's niet zo lang.

Miles Davis, Boplicity

1949. album Birth of the Cool. Miles Davis (trumpet), Kai Winding (trombone), Junior Collins (french horn), Bill Barber (tuba), Lee Konitz (alto sax), Gerry Mulligan (baritone sax), Al Haig (piano), Joe Schulman (bass), Max Roach (drums), Gil Evans (piano)

AABA, medium 4/4.

De solisten hier spelen hun solo deel over slechts een deel van het akkoordenschema:

AA - Gerry Mulligan

B - 1e helft - arrangement

B 2e helft - trompet,

A3 - arrangement

A1 - Arrangement + trompet in A1,

A2 - trompet solo

B - Piano solo

A3 - thema

https://youtu.be/WGSUUQFTf_I

West Coast Jazz wordt vaak gezien als een sub-genre van cooljazz, ook ontstaan als een reactie op de hectische en complexe bebop. De term verwijst naar de plek waar zich dit ontwikkelde, nl. rond Los Angeles en San Francisco tijdens de jaren 50. De muziek helde over naar sterk uitgeschreven, gearrangeerd en was vaak meer compositie-gebaseerd. Soms werden het gebruik van piano, gitaar of andere akkoordinstrumenten weggelaten om een meer open en vrijere sound te krijgen. Wel werden er dan minder gangbare instrumenten toegevoegd, zoals jazz Franse

hoorn of tuba.

Oneerbiedig gezegd, was West Coast een wat bravere jazz....

In die zin, dat het én geen dansbare swing was én geen hectische en complexe bebop en nog niets had van de vrijheid in de free jazz die hierna ontstond. In New York was er in die tijd ook nog de East Coast Jazz, die iets harder en meer bluesy was. Voor de manier van improviseren geldt hetzelfde als in cool jazz.

Chet Baker, But not for Me

Van Gershwin uit 1930

https://youtu.be/R_f_mMJAezM

H5. Mainstream jazz

In het midden van de jaren 50 ontstond er een hernieuwde belangstelling voor de muziek van de jaren 30. Die kwam van musici die na de periode van de swing de bebop-stijl niet wilden volgen. Er was hierbij enigszins sprake van een regressie. Want Mainstream lijkt erg op Swing, maar dan niet gespeeld in big bands, maar in kleinere groepen. Met verder dezelfde kenmerken:

- Vaak waren het 'liedjes' op een AABA akkoordenschema
- Gebruik van een swingritme. D.w.z. dat er in een triolen feeling gespeeld wordt, niet in rechte 8-en.
- Tempo vaak medium, dus niet té snel
- Instrumentale solo's

Voorbeelden: saxofonisten Coleman Hawkins, Lester Young, Ben Webster; trompettist Roy Elridge; pianisten Teddy Wilson, Count Basie; vibrafonist Lionel Hampton, drummer Jo Jones en Gene Krupa.

De manier van improviseren was bij Mainstream hetzelfde als in Swing: over de akkoordenschema's van het liedje.

In het volgende stuk kun je het liedje blijven doordenken tijdens solo's, want het AABA schema loopt gewoon door.

Benny Goodman trio: Nice work if you can get it

Benny Goodman - clarinet, Teddy Wilson - piano, Gene Krupa - drums.

Recorded In New York 1960

<https://youtu.be/WjC6YZkvYO4>

Ook Rita Reys mogen we bij de Mainstream rekenen.

Rita Reys & Pim Jacobs Trio, Thou Swell

gespeeld op het Antibes Juan-les-Pins Jazz Festival 1960. Ze wonnen hier de prijs voor 'Best Group', en zo brak Rita Reys in Europa door als Leading Lady of Jazz.

Rita Reys - vocals, Pim Jacobs - piano, Ruud Jacobs - bass, Wim Overgaauw - guitar

<https://youtu.be/vraq29iwGJY>

Namen in Nederland, na de oorlog (1945-1960) zijn: Dutch Swing College Band (dixieland), Ab Molenaar (cl), Herman Schoonderwalt, Harry Verbeke (sax), Pia Beck, Wessel Ilcken, Louis van Dijk, Pim Jacobs, Rita Reys en Piet Noordijk.

College 2

H6. Hardbop en souljazz

In het vorige college hebben we het o.a. gehad over de Swing, dansbare bigband jazzliedjes uit de jaren 30 en 40. Die gevolgd werd door bebop, de snelle en complexe instrumentale jazz waar heel virtuoos over een akkoordenschema werd gespeeld. Bebop heeft een verreikende invloed gehad in de jazzmuziek. In de jaren 50 kwamen er tegenreacties en varianten op. Eén tegenreactie was de Mainstream, waarbij werd teruggegrepen naar de minder hectische Swingmuziek. Maar ook ontstonden varianten op bebop, stijlen die meer in het verlengde lagen.

Eén daarvan was **Hardbop**, waarin de jazz werd vermengd met invloeden uit blues en gospel, met name in het soort dingen die saxofoon en piano gingen spelen. Het tempo lag wat lager; de melodieën waren wat uitgebreider dan in bebop. Het werd soulvoller. Ook de baspartijen werden wat gevarieerder, ingewikkelder. Dat kwam vooral doordat er virtuoze bassisten waren, dat gingen doen zoals Charles Mingus en Ray Brown. Hardbop wilde toegankelijker zijn voor een publiek dat bebop niet zo apprecieerde. Het was er in de jaren 50 en 60, maar is populair gebleven. Uit hardbop ontstond later weer souljazz.

Bekende hardbopmusici waren: saxofonisten Cannonball Adderley, John Coltrane, Lou Donaldson, Sonny Rollins, Dexter Gordon, Benny Golson. Art Blakey (drums), pianisten Thelonious Monk en Horace Silver, Charles Mingus (bas), Lee Morgan (trompet).

In Nederland de Diamond Five met o.a. [John Engels](#) - drums.

Hoe wordt er in hardbop geïmproviseerd?

In schema's, blokjesvormen van een vast aantal maten met vaste akkoorden, zoals we bij Swing muziek ook tegenkwamen.

De meest gebruikte vorm was het AABA schema, een vorm waarbij

A1: melodie

A2: herhaling melodie, soms met toevoegingen

B : andere melodie, andere akkoorden

A3: herhaling 1e melodie, soms met extra's/toevoegingen

Maar die werden vaker voorzien van apartere ritmes, arrangementen, en ook andere akkoordwendingen dan tot dan toe gebruikelijk. Bluesy en soulful ook in die zin, dat de solisten echt een 'verhaal' probeerden te vertellen. De solisten zochten minder naar 'zoveel mogelijk de juiste noten per minuut spelen in een strak akkoordenschema in een moordend tempo' - zoals we dat kennen uit de bebop. Ze bedienden zich wat meer van grote interval-sprongen, of wat bleven langer hangen op een paar noten in een bepaald ritme. Meer met gebruik van dynamiek, van zacht naar harder, van laag naar hoger, ingehouden naar uitbarsten.

Een belangrijke, grensverleggende Amerikaanse bassist, pianist, componist en bandleider in de hardbop was Charles Mingus (1922-1979). Als bassist met een grote techniek breidde hij de mogelijkheden van de jazz baspartijen uit: ingewikkelder, gevarieerder. In zijn stukken hoor je vaak heel goed de invloeden van gospel, blues en soul. Maar klassieke muziek en free jazz hebben hem óók beïnvloed. Zijn composities waren vaak voorzien van prachtige uitgebreide

arrangementen. Daarin had hij goed geluisterd naar Duke Ellington. Daarnaast zorgde hij ook voor collectieve improvisaties. Hij heeft veel jong talent in zijn bands opgenomen, musici die later uitgroeiden tot jazzsterren. Hij had een boos karakter, zijn bijnaam was The Angry Man of Jazz. Hij heeft een omvangrijk oeuvre, bracht heel veel platen uit. Een van de bekendste is Mingus Ahum uit 1959.

Charles Mingus, Better Git it in Your Soul
Soulful, bluesy, swingend stuk in 6/8.

In dit stuk kun je al deze elementen goed horen; de blues, de 'outcry', de uitbarstingen, de opbouw van de solo's, de ongebruikelijke arrangementen. Het klinkt allemaal anders dan de snelle 'thema-solo's-thema' van de bebop. John Handy - tenor sax, Booker Ervin - tenor sax, Shafi Hadi - alt sax, Jimmy Knepper - trombone, Horace Parlan - piano, Charles Mingus - bas, Dannie Richmond - drums.

<https://youtu.be/J0FcKOfRgvE>

Ook van dat album

Goodbye Pork Pie Hat

Een slow bluesy stuk, met in dit fragment een spetterende solo van trompettist Benny Bailey. Live at Montreux Jazz Festival 1975.

Charles Mingus - bas, George Adams - tenor sax, Don Pullen - piano, Benny Bailey - trompet, Jack Walrath - trompet, Dannie Richmond - drums, Gerry Mulligan - bariton sax.

<https://youtu.be/louXB-r84vg>

Extra materiaal

Diamond Five, Jordy (van Duke Jordan)

Dit stuk kent een AABA schema, waarbij in de A delen de melodie wordt gespeeld door de bas! Ook dat was een nieuw verschijnsel in de muziek. Na de solo van de tenorsax hoor je, dat sax en trompet om en om een stukje soleren met de drums. 4 maten trompet - 4 maten drums - 4 maten sax - 4 maten drums. Enzovoorts. Dat noem je 4 om 4, naar het aantal maten dat ze invullen en in die vorm wordt het AABA akkoordenschema dus doorgespeeld.

Cees Slinger - piano, John Engels - drums, Jacques Schols - bas, Harry Verbeke - tenorsax, Cees Smal - trompet

<https://youtu.be/ppei5ExnBZ0>

Thelonious Monk, Epistrophy

Een opname uit 1963. Met oa Charlie Rouse - tenorsax

<https://youtu.be/hLopWusx-ZU>

Thelonious Monk (1917-1982) is begonnen in gospelmuziek. Hij ging via de bebop naar de hardbop. Hij maakte in eerste instantie gebruik van standaardtechnieken, maar ontwikkelde gaandeweg zijn eigen stijl met moderne harmonieën, nieuwere akkoorden-sequenties. Uit duizenden herkenbaar door zijn hoekige manier van spelen, met afwijkende akkoordovergangen en onverwachte noten, en 'vreemde' ritmes. Hij speelde met Dizzy Gillespie, Kenny Clarke, Art Blakey, Miles Davis, Sonny Rollins, John Coltrane.

Ook Monk had geen zin in dat snelle en jachtige tempo van bebop. Luister maar naar zijn solo's: nooit al die hele snelle bebop-noten à la Bud Powell, een bebop pianist die dat wél deed.

Monk ging zijn eigen stukken componeren.

Souljazz

Uit de hardbop ontstond in de late jaren 50 souljazz, dat eveneens invloeden uit blues, gospel, Rhythm & Blues en soul incorporeerde. Het werd vaak gespeeld in kleinere combo's, bij voorkeur met een (hammond) orgel erin. Souljazz is dansbaar, lekker aards en funky, met herhalende groovy ritmes. Populair was het op zijn hoogtepunt in midden- en late jaren 60. Groove jazz was hier later het vervolg op.

Saxofonisten die tot de souljazz worden gerekend zijn o.a. Lou Donaldson, Cannonball Adderley, Earl Bostic, Eddie Harris, Maceo Parker, David Sanborn. Organisten Jimmy Smith, Dr. Lonnie Smith e.a.

Hoe wordt hierin geïmproviseerd?

Net als in hardbop wel op de akkoorden, maar met meer groove. En met minder nadruk op virtueuze techniek. In souljazz stukken zaten overigens vaak korte solo's, het ging meer om de groove.

Walk Tall, Cannonball Adderley Quintet

1969. met o.a. Cannonball Adderley - altsax, Nat Adderley - trompet

Walk Tall begint op +/- 20:15 min.

In dit stukje helemaal geen solo's. Ik laat het hier zien vanwege de duidelijke soul-groove die erin zit. Het stuk is van pianist/toetsenist Joe Zawinul (Miles Davis, Weather Report, Zawinul Syndicate), die erg goed was in het verzinnen van catchy tunes en ritmes. Overigens vond Adderley zelf niet dat zijn quintet souljazz speelde, en dat klopte in die zin, dat ze ook bebop bleven spelen. Ze stopten dus verschillende stijlen in hun optredens. In de souljazz stukken zaten overigens vaak korte solo's, het ging meer om de groove.

<https://youtu.be/ICa1vUsIoqI>

Extra materiaal

Mercy, Mercy Mercy, Cannonball Adderley

1966. Ook dit stuk van Joe Zawinul was heel bekend

Joe Zawinul - componist & keys, Nat Adderley - trompet, Cann. Add - altsax, Victor Gaskin - bas; Roy McCurdy - drums.

AAB schema (2 x 8 m, B = 4 m)

Een lekkere easy beat, met nadruk op de 2e en 4e tel

<https://youtu.be/H7jqyBq9hes>

H7. Opbouw solo's en Postbop

Het maken van een opbouw werd belangrijker naarmate er meer vrijheid in de jazz kwam.

Waarom worden er solo's gespeeld in jazz?

Het is leuk en uitdagend om ter plekke iets te bedenken, te creëren, om het opgeschreven muziekmateriaal uit te breiden, er iets aan toe te voegen.

Wanneer vinden we een solo van een instrumentalist goed? Waar ligt dat aan?

Aan de opbouw en de intensiteit. Niet perse aan virtuositeit (techniek op het instrument e.d.) - maar virtuositeit kan wel bijdragen aan kwaliteit.

Hoe kun je een solo opbouwen?

Er zijn allerlei 'tools':

- Door te spelen van laag naar hoog; van zacht naar hard, dus dynamiek gebruiken;
van minder naar méér noten.
- Contrapunt gebruiken, d.i. iets doen dat tegengesteld is aan wat er al gaande is: bijv. lange notenlijnen spelen over drukke ondergrond en vice versa.
- Iets onconventioneels doen op je instrument (een bassist die zijn bas als percussie instrument bespeelt)
- Steeds meer intensiteit leggen in de noten.
- Steeds langere muzikale zinnen maken.
- Het is een cocktail van samenspel, concentratie, lengte, frasering, intensiteit, emotie.....

Wat doen de andere musici?

Ook steeds intensiever gaan spelen, zodanig dat de solist niet in zijn eentje steeds méér moet doen, maar a.h.w. een 'bedje' onder zich krijgt dat hem steeds verder 'optilt'.

De andere musici zijn dus eigenlijk net zo belangrijk hierin als de solist.

Song for my Father, Horace Silver

1968, Rotterdam. Een stuk met een Braziliaans ritme.

Ook pianist Horace Silver evolueerde van bebop naar hardbop. Hij ging stukken schrijven met meer nadruk op een catchy melodie (en minder nadruk op complexere bebop akkoorden). Met zijn linkerhand speelt hij lang hetzelfde patroon en akkoorden, die vaak blue klinken. Ook maakte hij gebruik van hier en daar dissonanten. Dissonanten zijn tonen/noten die niet in de toonladder thuishoren, en dus niet zo mooi samenklinken, maar wringen. Maar die wel een goed effect kunnen hebben als dat gewring wordt gevolgd door een mooie oplossing. Denk aan Bach, in wiens muziek dat ook heel veel gebeurt. In deze uitvoering gaat de tenorsaxofonist Bennie Maupin langzaam maar zeker uit het schema breken door dissonanten te spelen en samen met de rest steeds vrijer improviseren. Hoe komen ze terug in het oorspronkelijke ritme? Na verloop van tijd brengen pianist en drummer weer het oorspronkelijke ritme erin terug. Daarna volgt het eindthema.

Dit was in 1968, toen free jazz al bestond. Hier staan ze dus met één been in de soulvolle hardbop en met het andere in free jazz!

Horace Silver - piano, Randy Brecker - trompet, Bennie Maupin - tenorsax, John Williams - Bas, Billy Cobham - drums

<https://youtu.be/XOr7D3g8RkI>

Postbop

Dus: Na de bebop en zijn varianten in de jaren 40 en 50 hebben musici die de strakke schema's opgerekt met meer creatieve vrijheid. Dat leidde tot hardbop en freejazz, maar ook tot postbop: muziek die een opener karakter had, en ruimte bood voor meer muzikale mogelijkheden om b.v. solo's in te vullen. Postbop is

eclectisch: er zitten invloeden in uit bebop, hardbop, avant-garde, free jazz en andere invloeden. In postbop zijn het vaak kleine combo's die spelen.

Modale jazz is waarschijnlijk het belangrijkste nieuwe element dat geïntroduceerd werd door postbop musici. Met 'modus' wordt hier een bepaald toonladder gebruik bedoeld. In modale jazz zitten geen ingewikkelde bebop akkoordenschema's (een verticale manier van muziek inrichten). Een modus (ladder) is meer horizontaal, uitgestrekt over een breedte. Postboppers vanaf het midden van de jaren 60 waren musici als John Coltrane, Miles Davis, Charles Mingus, Wayne Shorter, Herbie Hancock, Eric Dolphy, George Russell.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Doordat de musicus niet meer zo hoeft op te letten dat hij in iedere maat het juiste akkoord speelt, is er meer rust en ruimte om op andere dingen in te gaan: melodie, ritme, klankkleur, emotie. De muziek wordt er transparanter door. Modale jazz zorgde voor een grote harmonische verandering in jazz en is sinds die tijd niet meer weggegaan.

Hier komen we ook Miles Davis tegen. Iemand die zich zijn leven lang bleef ontwikkelen en veranderen. Hij ging met zijn tijd mee, via bebop, naar cooljazz, naar postbop, fusion.

Een klassieke postbop compositie van hem is *So What* waarin maar 2 verschillende akkoorden gebruikt voor een totaal van 32 maten.

Miles Davis, So What

Van het originele album *Kind of Blue* uit 1959. Met een beginmelodie voor de bas! Miles Davis - trompet, John Coltrane, Cannonball Adderley - saxen, Bill Evans - piano, Paul Chambers- bas, Billy Cobb - drums

<https://youtu.be/6w4FI0Jq0II>

Een van de eerste modale jazzcomposities met een funky beat is:

Cantaloupe Island, Herbie Hancock

De Amerikaanse pianist en componist Herbie Hancock wordt beschouwd als een van de meest invloedrijke jazzmusici van de tweede helft van de 20e eeuw, een status vergelijkbaar met die van zijn mentor Miles Davis. In zijn muziek gebruikt hij elementen uit funk, rock, blues, soul, gospel en klassieke muziek. Hij speelt zowel piano, keyboards als synthesizer. Dit is een heel bekend stuk van hem. De originele versie is uit 1964. Die wordt wat langzaam gespeeld. Maar Hancock speelde het stuk vele jaren lang en maakte er later ook meer en snellere funky of fusion versies van. Daar is dit er een van, het is een live versie uit 1985. Het nummer werd vaak gecoverd door andere musici.

Met een krachtige trompetsolo solo van Freddie Hubbard. (opbouw!). Verder Joe Henderson - tenorsax, Herbie Hancock - piano, Ron Carter - bas, Tony Williams - drums.

In dit hele stuk worden in totaal maar 3 akkoorden gebruikt.

<https://youtu.be/wm9B4rW4ZiQ>

Van John Coltrane zijn er een aantal stukken die enorme impact hebben gehad in de jazz: *Giant Steps, De Klassieker met Veel Akkoorden*. Maar ook:

A Love Supreme

Uit 1965 is een iconisch album van saxofonist John Coltrane. Hij zocht naar spirituele eenheid in een tijd van de heftige Afro Amerikaanse strijd voor gelijke rechten in de VS. Hij hoopte met zijn muziek verbinding te creëren en beschouwde

het album als een geschenk aan God.

Met JC - tenorsax, McCoy Tyner - piano, Jimmy Garrison - bas, Elvin Jones - drums.

Het kwartet voerde de vierdelige suite maar 1 keer uit, nl. op het jazzfestival van Antibes in 1965. Dit is die uitvoering, maar hij is een aantal jaren geleden ook in een uitstekende uitvoering op plaat (en DVD) gezet door een kwartet van Brandford Marsalis.

De suite duurt meer dan drie kwartier, dus te lang om hier helemaal te laten horen. Daarom een klein stukje. Je hoort wel meteen datgene waar Coltrane zo nieuw mee was: het langdurig uitwaaiëren in zijn solo's, met een grote urgentie en intensiteit.

<https://youtu.be/IWuhPVb175Y>

H8. Free jazz en vrije improvisatie

Een grote verandering in de jaren 50 en 60 - tegelijkertijd met de postbop - werd Free jazz.

Kenmerkend ervoor is het bewust afwijken van de gangbare conventies binnen de jazz zoals vaste akkoorden schema's, toonladders, tonaliteit, gelijkblijvend tempo en een vast metrum.

En ook de rolverdeling wordt anders: er is niet meer sprake van een traditioneel pianotrio, waarin de piano de bandleider is, alle stukken schrijft, alle solo's speelt en de bas en drums alleen heel dienend spelen en weinig aandacht voor zichzelf opeisen. Iedereen is gelijkwaardig, even belangrijk. Dat betekent dat alle instrumenten afwisselend kunnen deelnemen aan melodie, ritmische begeleiding, baslijnen. De conventionele rollen wisselen of worden omgedraaid.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Free jazz maakt niet zo veel gebruik van gecomponeerde melodieën of akkoordenschema's. En juist wel van dissonanten (waarbij je het gevoel hebt dat het niet mooi samenklinkt, dat het wringt). En ook van verschillende ritmes of tempi door elkaar heen en een vaak rauwere instrument-sound.

Na het beginthema werd er meestal avontuurlijk gespeeld, maar had het niet per se veel te maken met uitgangspunt. De ontdekkingsreis daarbij was:

- Wat zou er gebeuren als we ons niet meer aan akkoorden en schema's houden?
- Waarom niet gewoon de vrijheid nemen om te doen wat je invalt op het moment zelf.
- Waarom zou een drummer de hele tijd in de 4/4 maat moeten blijven spelen?
- Waarom zou de pianist akkoorden blijven spelen?
- Waarom zouden we niet met z'n twee-en of drie-en tegelijk soleren?

Zo kwam het dat er in free jazz van alles door elkaar heen kon worden gespeeld. Free Jazz heeft alles op z'n kop gezet. Het leverde op dat in alle vormen van jazz die daarna kwamen (op verschillende manieren) de vrijheid werd genomen om de muziek anders in te richten, open te breken.

Een van de grondleggers van de free jazz was Ornette Coleman.

Andere voorbeelden zijn o.a. saxofonisten Albert Ayler, Peter Brötzman, Willem Breuker, trompettist Don Cherry, pianisten Cecil Taylor, Sun Ra, drummers Han Bennink, Sunny Murray, Pierre Courbois.

Ornette Coleman quartet, Free.

OC speelde voornamelijk altsax, maar ook tenorsax, trompet en viool.

Dit is zijn eerste quartet (Don Cherry - trompet, Billy Higgins - drums, Charlie Haden - bas) met wie hij in 1958 zijn eerste album opnam, *Something Else!*

Hij bracht meer dan 50 platen uit tussen 1958 en 2006.

Hoe komen de musici aan het eind van de improvisatie weer bij elkaar om het thema te spelen? Vermoedelijk gaf OC een teken om dat weer in te zetten. Want hier is het niet zo, dat ze de hele tijd een vaste vorm zijn blijven doorspelen/doordenken.

https://youtu.be/CoJpDPx_qNo

Een musicus waar je niet omheen kunt als je het hebt over free jazz is

Cecil Taylor: Points

Een uitermate krachtige energieke improvisatie, explosie van ideeën en spel.

Cecil Taylor was een Amerikaanse pianist en dichter, die klassieke scholing had gehad.

Hij overleed in 2018. Hij wordt algemeen beschouwd als een van de pioniers van de free jazz.

Zijn muziek wordt gekenmerkt door een extreem energieke, fysieke aanpak.

Hij produceert daarbij complexe klanken, toonclusters en ingewikkelde polyritmiek.

Zijn pianotechniek is percussief: hij blaft, slaat en beukt op de toetsen, en zoekt het nooit in melodie, harmonie of akkoorden.

In dit stuk hoor je wel regelmatig bepaalde dingen terugkomen.

<https://youtu.be/EstPqi4eMe4>

Free Jazz leidde naar nog meer vrijheid:

Vrije improvisatie

Ter plekke iets bedenken, iets creëren zonder dat er noten opgeschreven zijn, zonder vaste vormen, met weinig afspraken, regels of instructies. En vervolgens omgaan met de toevalligheden die op je weg komen. Han Bennink heeft het begrip Vrije Improvisatie wel eens zo gedefinieerd:

"Je duikt met z'n allen tegelijk in het zwembad, en je probeert samen de overkant te halen".

Improviseren is eigenlijk net als het hebben van 'een goed gesprek', maar dan in muziek, niet in taal. In een gesprek weet je ook niet van te voren wie wat/wanneer/hoe gaat zeggen. Een verschil daarmee is echter wel, dat je in een gesprek meestal beleefd wacht tot de ander klaar is met zijn zin. In muziek improvisatie hoeft dat niet zo te zijn.

Spelen zonder afspraken heeft natuurlijk risico's: hoe blijven de musici met elkaar op eenzelfde pad? Soms lijkt het of vrij improviserende musici langs elkaar heen spelen. Je hoort geen samenhang, het lijkt of iedereen 'maar wat doet'. Dat is niet zo.

Vrij improviserende musici doen (vrijwel) nooit zo maar wat. Er zit altijd een idee achter. Er is vaak wel degelijk samenhang, ook al is het zonder vaste vorm.

De musici spelen allemaal 'in het moment'. Maar ze mogen elkaar niet in de weg zitten. Ze proberen samen een organische eenheid te worden. Ze moeten daarvoor ook hun EGO opzij zetten; het gaat om de muziek die eruit komt. Niet om de individuele solo's of sterkwaliteiten.

Veel voorbeelden vinden we in Nederland. Vroeger: Willem Breuker; Han Bennink, pianist Misha Mengelberg. Later Oscar Jan Hoogland, bassist Wilbert de Joode, drummer Onno Govaert. Saxofonisten Michael Moore, Ab Baars, Yedo Gibson.

Buiten Nederland zijn bekende iconen: pianist Cecil Taylor, saxofonisten Evan Parker, Anthony Braxton, gitaristen Joe Morris, Mary Halverson.

Daarnaast is er een nieuwe generatie overtuigde 'vrije improvisatoren', die zich niet altijd meer per se bezighouden met free jazz, maar bijvoorbeeld ook met avant garde, klanklandschappen of elektronische muziek. Bijvoorbeeld gitaristen Jasper Stadhouders, Bram Stadhouders, pianiste Kaja Draksler.

Een mijlpaal in de ontwikkeling van jazz in Nederland was de opening van het Bimhuis in Amsterdam in 1974. Het werd zo goed als de thuishaven voor de BIM, de Beroepsvereniging voor Improviserende Musici (opgericht in 1971). Nederland liep hierin voorop en heeft naam gemaakt in de wereld.

Han Bennink & Misha Mengelberg

In deze documentaire over saxofonist Sean Bergin ging het o.a. over de vrije impro en de kennis van de traditie. Je hoort het Sean Bergin zeggen: 'er waren geen grenzen, zij konden alles doen'.

Han en Misha tijdens uitreiking VPRO/Boy Edgar Prijs aan Sean Bergin in 2005
<https://youtu.be/IRjOL3k0hyI>

Willem Breuker, componist en saxofonist, wordt wel beschouwd als de peetvader van de Nederlandse geïmproviseerde muziek. Breuker begon op klarinet. In 1966 won hij het Loosdrechts Jazz Concours met een heel erg free jazz stuk, waar door velen schande van werd gesproken. Het werd op televisie uitgezonden, dus Breuker was daarna een 'Bekende Nederlander'.

In 1967 richtte hij samen met Misha Mengelberg en Han Bennink de Instant Composers Pool op. Maar Breuker was enorm eigenwijs en had in verschillende ensembles al snel kritiek. In 1974 richtte hij zijn Willem Breuker Kollektief op. (contradictio in terminis). Hierin kregen alle musici een gelijke plaats als solist. De stijl van zijn muziek was eclectisch: jazz, vrije improvisatie, klassieke muziek, amusementsmuziek, het kwam er allemaal in voor. Hij had onvoorspelbaarheid hoog in het vaandel en liet bewust zogenaamde "foute" noten (dus noten die niet in het akkoord of de toonladder passen) in zijn stukken voorkomen. Hij noemde zijn muziek 'echte mensen-muziek': de musici zijn er niet om een opgelegd werk uit te voeren, maar creëren het in hoge mate zelf.

In zijn begintijd speelde Breuker nog graag free jazz en vrije impro, maar gaandeweg werd zijn muziek steeds meer vastgelegd. Hij heeft ook veel film- en theatermuziek geschreven. En voerde met het Kollektief en strijkers ook klassiekere stukken uit als *Rhapsody in Blue* van Gershwin.

Hier een voorbeeld uit 1994, waar de free jazz al is ingebed in uitgeschreven muziek.

Willem Breuker Kollektief, Hap Sap

Een typisch Breuker stuk met veel agitatie, chaos en drukte. Helemaal op het einde lijkt Breuker net te beginnen aan een van zijn kenmerkende chaotische solo's met veel zogenaamde foute noten - maar dan stopt het stuk toch opeens.

https://youtu.be/u60JyAFYe_M

Greetje Bijma, the Blossom

Greetje Bijma is een geweldige vocaliste, die een enorm bereik heeft (5 octaven) en ook erg goed is in imitaties. Ze kan alle soorten geluiden (vogels) en stemmen en talen nadoen. Ze is een icoon van het vrije zingen. (Daarbij kun je een

associatie hebben met een vocaliste als Cathy Berberian).
Hier hoor je haar eerst vogeltjes nadoen, dan een zogenaamd chinees liedje zingen. Weer eindigend met de vogeltjes en de wind.

<https://youtu.be/xjhZIoN-OPA>

Een voorbeeld van twee jonge improviserende musici.

Kaja Draksler & Susana Santos Silva, To Jackie and James

Pianiste Kaja Draksler heeft zowel jazz als compositie gestudeerd en daarbinnen heeft ze een studie gemaakt van het spel en de manier van improviseren van de iconische vrij spelende Amerikaanse pianist Cecil Taylor. Er is wel een muzikaal uitgangspunt, nl. een vrije improvisatie die toewerkt naar een eindthema, een opgeschreven stukje muziek. Dat is een vaker toegepast procedé: beginnen met vrije improvisatie en eindigen met een stukje opgeschreven muziek. Andersom kan ook: beginnen met opgeschreven noten en geen afspraken over hoe en wanneer het eindigt. Dat laatste lijkt misschien makkelijker, maar dat is het niet! Beginnen met spelen - met wat dan ook, al is het 1 lange noot - is een begin. Maar wanneer is het een goed moment voor een einde? Musici moeten elkaar hierin goed aanvoelen. I.h.a. is het zo dat je bij het vrij improviseren probeert om een eenheid te vormen, op elkaar te reageren, samen te ademen. Zelfs al doe je iets dat tegengesteld is aan wat de ander doet, je houdt toch rekening met elkaar, en vooral met de muziek die het oplevert.

<https://youtu.be/PCx7UdBVMhs>

College 3

Dit keer gaat het over mengvormen van jazz met rock, latin, wereldmuziek, klassiek, elektronische muziek. Meerdere principes en verschillende vormen van improviseren komen hier in voor (zoals in de vorige lessen behandeld). Houvast wordt gevonden in de melodie, het ritme, de akkoorden, de vorm (schema of open vorm). Het maken van een opbouw en/of het gebruiken van speciale instrument-technieken is eveneens belangrijk.

H9. Fusion, jazzfunk en jazzrock

Fusion

In fusion worden twee of meer stijlen met elkaar gecombineerd of gefuseerd. In de jazz bedoelen we met fusion meestal jazzrock of jazzfunk.

Jazzrock ontstond eind jaren 60 toen een aantal jazzmusici elementen van de rock 'n roll gingen combineren met jazz.

De rock in jazzrock zit in de volgende dingen (m.a.w. het verschil met jazz):

1. Het ritme: in jazzrock zit niet meer die dansante jazz-swing feeling (Denk aan de triolenfeeling, die in les 1 is besproken). Maar een "rechte" feeling, die je in rockmuziek tegenkomt.
2. De kracht van de klank en de gebruikte instrumenten: een rocksound is goed hoorbaar in de elektrische instrumenten die gebruikt worden zoals elektrische gitaar, basgitaar, elektrische piano en synthesizers. Dus minder akoestische instrumenten zoals contrabas, piano.

3. De rol van de drums was eveneens anders dan in veel jazz; de ritmische drumpatronen doen eerder aan rock- en funk denken dan aan jazz.

De jazz in jazzrock zit hem in de volgende dingen (m.a.w. het verschil met rock):

1. Over het algemeen is er in jazzrock geen traditionele songvorm zoals in rockmuziek (couplet, couplet, refrein etc.). De muziek gaat niet van A naar B; hier is bijna nooit een gevoel van 'thuiskomen', zoals in een AABA schema of een blues. Er zijn complexere vormen en het kan eindeloos maar door en doorgaan.
2. Complexiteit, die zit in vaak oneven maatsoorten (5/4, 7/8, 5/8 e.d.), en in veel ritmische accenten en complexe ritmische structuren.
3. Het spelen van lange solo's.
4. Jazzrock is in principe instrumentale muziek zonder zang, maar dit is geen regel.

In het begin van de jazzrock periode werd er behoorlijk vrij gemusiceerd met veel ruimte voor improvisatie. In die zin lag de free jazz nog heel dichtbij. Later ontstonden toegankelijker vormen van jazzrock, waarbij de nadruk meer lag op het dansbare (jazzfunk bv, zoals van de Brecker Bros en Weather Report). Hoe dan ook waren alle stukken altijd lang!

Beeldbepalende jazzrockers waren Miles Davis ([Bitches Brew](#) (1970)), Herbie Hancock met zijn Head Hunters (en b.v. het nummer Sly); [John McLaughlin](#) met zijn [Mahavishnu Orchestra](#), [Chick Corea](#) met [Return to Forever](#) ; [Weather Report](#) (met toetsenist [Joe Zawinul](#) en [saxofonist Wayne Shorter](#)). Ook [Frank Zappa](#) bracht begin jaren 70 meerdere elementen van jazz en [progressieve rock](#) bij elkaar.

Miles Davis, Tanglewood, van het album Bitches Brew uit 1970.

Bitches Brew werd in 1969 in lange geïmproviseerde jamsessies opgenomen met musici als [Wayne Shorter](#), [Joe Zawinul](#), [Jack DeJohnette](#), [Chick Corea](#). De bezetting wisselde, later speelde b.v. bassist Dave Holland ook mee. Het album was een van de eerste commercieel succesvolle platen in het jazzrock genre, waarin het akoestische jazzgeluid werd vervangen door niet-traditionele jazzinstrumenten als bas- en elektrische gitaar en elektrische piano.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Er is veel ruimte voor improvisatie op maar een paar akkoorden. Dat is in dit stuk goed te horen, in het begin zoekt iedereen het in vrije klank/ritme improvisaties. Miles Davis – trompet, Gary Bartz - sopraan- en alt sax, Chick Corea - elektrische piano, Keith Jarrett – orgel en elektrische piano, Dave Holland - elektrische en akoestische bas, Jack DeJohnette – drums, Airto Moriera - percussie

<https://youtu.be/o2H7MHA5Qqw>

Weather Report, Birdland

Weather Report bestond van 1971 tot 1985 en maakte jazzrock.

Opgericht door Joe Zawinul (piano en synthesizers) en Wayne Shorter (saxofoons), die allebei bij Miles Davis hadden gespeeld. De andere leden van de band wisselden, het bekendst was de bezetting met basgitarist Jaco Pastorius, die we in dit stuk horen, ook met vocals. In het begin was de muziek experimenteel en ritmisch, maar nadat Pastorius erbij kwam in 1976 werd de muziek melodieuzer en toegankelijker en brak door bij het grote publiek. Het bekendste nummer uit deze periode is de Zawinul-compositie "Birdland". Met ook Peter

Erskine - drums.

In dit stuk horen we eenvoudige thema's en wat ritmische accenten, die eindeloos herhaald worden. Het is dansbare, populaire muziek. Met Jazzrock kenmerken: eindeloos lang doorgaan, funky, gebruik van synthesizers.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Niet erg veel. Wayne Shorter doet een korte solo, maar verder speelt iedereen vooral riffjes (= korte muzikale lijntjes). In feite is dit al een voorbeeld van de gladdere, enigszins commerciële variant van jazzrock: jazzfunk of fusion.

<https://youtu.be/pgashW66D7o>

Voorbeelden van jazzfunk of fusionmusici zijn: Kenny G; Yellowjackets; Victor Bailey (die ook in Weather Report heeft gespeeld); Steps Ahead van vibrafonist Mat Manieri, met daarin o.a. Michael Brecker.

Bij het volgende voorbeeld is het van belang nog even te herhalen wat we vorige keer besproken hebben over *Hoe een solo op te bouwen*.

Dit hebben we vorige keer ook besproken: Er zijn allerlei 'tools': spelen van laag naar hoog; van zacht naar hard, dus dynamiek gebruiken; van minder naar méér noten.

Contrapunt gebruiken, d.i. iets tegengestelds doen aan wat er al gaande is: bijv. lange notenlijnen spelen over drukke ondergrond en vice versa. Iets onconventioneels doen op je instrument (b.v. een bassist die zijn bas als percussie bespeelt). Steeds meer intensiteit leggen in de noten. Steeds langere muzikale zinnen maken.

Een solist kan dus steeds sneller, harder, hoger, steeds meer noten, steeds meer ritme spelen. Steeds meer intensiteit leggen in de noten die hij speelt.

Nadrukkelijk fraseren: d.w.z. door articulatie verhelderen van muzikale zinnen. Steeds langere muzikale zinnen maken.

Wat doen de andere musici? De andere musici gaan ook steeds intenser spelen, zodanig dat de solist niet in zijn eentje steeds méér moet doen, maar a.h.w. een 'bedje' onder zich krijgt dat hem steeds verder 'optilt'. De andere musici zijn hierbij dus net zo belangrijk als de solist.

Kenny G, Midnight Motion, 1989

Met het kenmerkende dunne, vibrerende hoge saxofoonluid, dat in de jaren 90 in de mode was.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Lange solo's op weinig akkoorden. Ruimte voor solo-opbouw

<https://youtu.be/xwmHOLoCyHU>

Extra materiaal

Nog een voorbeeld van fusion

Steps Ahead: Pools

Michael Brecker - tenor sax, Mike Mainieri - vibes, Eliane Elias - piano, Eddie Gomez - bass, Peter Erskine - drums.

https://youtu.be/PN8SAAMG8_o

H10. Neobop en avant-garde jazz

Neobop

Als reactie op deze gepopulariseerde jazz fusion en ook op de free jazz die kenmerkend waren voor de jaren 70 ontstond aan het begin van de jaren 80 neobop. Het was een tegenreactie: nieuwe jazzmusici grepen weer terug op de ritmes en harmonieën van bebop en hardbop. Maar omdat ook elementen uit de modale en free jazz werden gebruikt, heette het niet gewoon weer bebop, maar neobop. Voorbeelden: trompettisten [Wynton Marsalis](#) (die begin jaren 80 speelde in de band van Art Blakey & The Jazz Messengers); trompettisten [Roy Hargrove](#), [Terence Blanchard](#) en [Nicholas Payton](#), tenorsaxofonisten [Branford Marsalis](#), James Carter en [Joshua Redman](#) en bassist [Christian McBride](#).

Een neobop stuk met een modaal jazz karakter.

Wynton Marsalis Septet - Black Codes From The Underground, 1989

Wynton Marsalis (1961) is heel bekend geworden als virtuoze jazztrompettist. Als promotor voor jazz en klassieke muziek richt hij zich veel op jongeren. Daarnaast is hij ook bekend om zijn uitvoeringen van klassieke muziek. Ook werpt hij zich vaak op als iemand die rassendiscriminatie ter discussie stelt, zoals veel meer zwarte jazzmusici.

Wynton Marsalis - Trompet, Todd Williams - Sopraansax, Tenorsax Wes Anderson - Altsax, Wycliffe Gordon - Trombone, Marcus Roberts - Piano, Reginald Veal - Bas, Herlin Riley - Drums

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Er wordt gesoleerd in een schema, maar met niet enorm veel akkoorden. Er is veel ruimte voor solo-opbouw. Die is belangrijker dan het schema zelf. In die zin is het meer een voorbeeld van modale jazz.

<https://youtu.be/VY3edOKEGAE>

Een neobop stuk met meer een bebop karakter

Joshua Redman Quartet, The Deserving Many, 1994

Met pianist Brad Mehldau, bassist Christian McBride en drummer Brian Blade, die daarna zelf alle drie uitgroeiden tot bandleiders. Dit was Redmans eerste eigen kwartet. Hij zelf is sinds die tijd ook doorgegroeid, en speelt de laatste jaren o.a. veel met pianotrio The Bad Plus.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Er is een snel bebop achtig thema in een AABA schema. Een snelle walking bass; vrij dienstbare bas & drums; er worden heel veel noten per minuut gespeeld. Wel met een sterke drive, en een opbouw in die zin, dat b.v. de piano pas na een tijd gaat meedoen in de saxsolo en er steeds meer intensiteit en dynamiek wordt toegepast. Redman maakt zelf ook een opbouw van laag-hoog-heel hoog. Ook Brad Mehldau volgt dit procedé in zijn solo.

<https://youtu.be/Dyw2JVZ3IJ8>

Avant-gardejazz

Of avant-jazz, is een substijl van jazz en een manier van improvisatie die elementen uit avant gardemuziek en hedendaags gecomponeerde (klassieke) muziek mengt met elementen uit jazz.

Avant-garde betekent voorhoede en verwijst in zijn algemeenheid naar kunstenaars die met nieuwe vormen experimenteren in de schilderkunst, muziek, literatuur, film, dans, theater. Avant-jazz heeft gelijkenissen met free jazz, maar verschilt ervan in de zin dat er bij free jazz o.h.a. minder vooraf bepaalde structuren of composities gebruikt worden.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Vaak is gecomponeerd materiaal het uitgangspunt voor improvisatie, die op zichzelf vrij is, d.w.z. er zijn geen akkoordenschema's of andere strakke regels. Misschien zijn er wel afspraken over de sfeer. 'Muzikale afspraken' kunnen ook zijn dat, als de musici elkaar een teken geven er een ander afgesproken/opgeschreven ding gespeeld moet worden.

Voorbeelden zijn Eric Dolphy, trompettist Don Cherry, saxofonisten Anthony Braxton, John Zorn, pianist Django Bates.

Anthony Braxton Quartet

Montreux Jazz Festival 1975. Met Kenny Wheeler - trompet, Anthony Braxton - altsax, Dave Holland - contrabas, Barry Altschul - drums

Anthony Braxton (1945) is een Amerikaanse rietblazer, componist, pianist. Hij componeerde honderden stukken, complexe en abstracte stukken, maar schreef ook heel veel over muziektheorie en -filosofie. Veel van zijn werk is jazz-georiënteerd, met daarin veel vrije improvisatie, maar hij schreef ook orkestmuziek en opera. Hedendaagse muziek-componisten als Stockhausen en John Cage beïnvloedden hem eveneens. Zijn stukken hadden nogal eens cijfers als titel, dus 'compositie 357, pt 1' etcetera. Braxton was in 1968 de eerste die een lange solo-improvisatie op plaat uitbracht.

Hij bracht een enorme hoeveelheid platen uit, tot aan 2006, en speelde met heel veel bekende jazzmusici aan de progressieve kant van het spectrum. Ook Nederlandse musici: Misha Mengelberg, Willem Breuker.

Dit is een jazz georiënteerd stuk. Je hoort hier een lang uitgeschreven melodisch thema voor sax en trompet. Moeilijke noten, d.w.z. lastig te spelen, met veel grote intervallen (sprongen). De solo's die volgen klinken erg als in free jazz (denk aan Ornette Coleman), dus zonder akkoorden of schema's. En niet per se iets te maken hebbend met de uitgeschreven compositie.

<https://youtu.be/0F3Uqmgk-k>

Maar avant jazz is ook - in mijn visie - elektronische muziek in combinatie met improvisatie door musici van nu, zoals:

Perforator, Akim Moiseenkov & Marlies van Gangelen

Het duo Perforator maakt hedendaagse elektronische muziek. Marlies van Gangelen (hobo) en Akim Moiseenkov (electronica, joystick). In hun stukken wordt een joystick of zoals hier de 'ring' al improviserend ingezet voor een bewerking van de hobo-klanken en lijnen, met daarnaast vaak ook een aantal voorprogrammeerde sounds. Van Gangelen is klassiek geschoold en speelde o.a. bij Kytteman. Akim Moiseenkov is toetsenist, electronica wizzard en ook zanger.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Marlies speelt langzaam lange noten. Akim improviseert daarmee met een 'ring' die hij aan zijn vinger draagt en iets vanuit zijn mobiele telefoon. Hij kan daarmee klanken veranderen en er ritme mee maken. De improvisatie wordt bepaald door die input van de althobo en de technische mogelijkheden van de electronica. Is dit nu nog jazz? Nee - niet jazz zoals die is ontstaan, maar het is wel geïmproviseerde muziek, waarin onderzocht wordt hoe je met instrumenten en klanken kunt omgaan, tot hoever je kunt gaan. Een vrijheid die genomen wordt, zoals destijds ook bij het ontstaan van de free jazz.

<https://youtu.be/Q74fsrdQV64>

Extra materiaal

John Zorn Masada, Mibi

John Zorn is een Amerikaans musicus, saxofonist en componist, die in de jaren 80 bekend werd in de zogenaamde experimentele Downtown New York jazz scene. Hij verwerkt in zijn muziek veel uit de Joodse muziektraditie (je hoort er vaak klezmer in terug). Maar zijn werk is heel eclectisch, je hoort er ook free jazz in, improvisatie, hedendaagse muziek, heavy metal, rock e.v.

Concert 2006, met Dave Douglas - trompet, Greg Cohen - bas, John Zorn - altsax en Joey Baron - drums. Je hoort stukjes van een thema, met tussenin steeds expressieve geïmproviseerde uitbarstingen. Na een tijdje wordt het Ornette Coleman-achtige free jazz.

<https://youtu.be/MGbUxtdLpFY>

Nora Mulder - improvisatie

Nora laat alle noten die ze aanslaat doorklinken - ze houdt haar voet op de pedaal. Daardoor ontstaan er een steeds dichter wordend klanklandschap. Verder valt op dat ze een opbouw maakt van kaal en zacht naar dicht en hard, en weer terug. Het geheel houdt het midden tussen hedendaags gecomponeerde muziek en Cecil Taylor.

https://youtu.be/9mtOFnd2y_U

H11. Latin jazz

Weer een andere mengvorm van jazz is Latin jazz, waarin een combinatie wordt gemaakt van Latijns Amerikaanse ritmes met jazz. Er is Braziliaanse latin jazz en Afro-Cubaanse latin jazz.

Braziliaanse Latin jazz omvat bossa nova en samba (Astrud Gilberto, Hermeto Pascoal).

Afro-Cubaanse jazz mengt (fuseert) met salsa, merengue, Cubaanse son, mambo, chachacha. Cubaanse bebop ging cubop heten.

Hoe ontstond latin jazz? In de late jaren 40 gingen jazzmusici als [Dizzy Gillespie](#), [Stan Kenton](#), [Charlie Parker](#) en [Cab Calloway](#) jazz spelen in latin groepen, en anderen zoals Machito namen Afro-Cubaanse ritmes op in hun muziek.

Je zou twee dingen onder latin jazz kunnen verstaan:

1. Jazz spelen met latin ritme(s) en instrumentarium (percussie).
2. Of andersom Latin spelen met een jazz attitude met typische jazz ingrediënten zoals het gebruik van complexere akkoorden schema's, jazz-akkoorden (met veel toegevoegde noten); jazz instrumenten (zoals gitaar).

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

De 'jazz' in latin jazz zit in de improvisaties/solo's; in het instrumentarium en daarmee in de sound. In latin zelf zit ook improvisatie, maar daar is die gebonden aan de latin muzikale tradities, ritmes en ritmeschema's. In Latin jazz gaat het meer om de vrijheid in het improviseren.

Gebruik van complexere akkoorden schema's, jazz-akkoorden (met veel toegevoegde noten); jazz instrumenten

Er zijn Amerikaanse jazzmusici die al vroeg latin ritmes gebruikten in jazzstukken: Charlie Parker, Dizzy Gillespie, Sonny Rollins, Duke Ellington

Voorbeelden van stukken: Duke Ellington [Caravan](#), [Dizzy Gillespie](#) Night in Tunisia, Sonny Rollins [St. Thomas](#), Charlie Parker Little Suede Shoes, [Tico Tico](#), Afro-Blue (van Mongo Santamaria, bekend geworden door Coltrane's jazz uitvoering).

En er is moderne latin jazz oa door Chucho Valdes, Eddie Palmieri; Tito Puente; Gonzalo Rubalcaba; rietblazer Paquito D'Rivera; pianist Omar Sosa

Dit is een voorbeeld van Amerikaanse jazz met latin ritmes:

Duke Ellington, Caravan

Een stuk uit 1936 van (ventiel)trombonist Juan Tizol in een opname uit 1952. Caravan wordt gezien als de eerste latinjazz song, hoewel er juist ook wat midden-oosten toonladders in zitten.

Er is een AABA schema, waarbij in de A delen latin ritmes worden gebruikt en B meer jazzfeeling heeft. Luister naar het latin ritme in de percussie en luister ook naar het latin percussie instrumentarium in combinatie met Jazz sound en solo's.

<https://youtu.be/cAeEhTD1xhU>

Extra materiaal

Sonny Rollins St. Thomas

Een latin ritme en een ritmisch thema, maar daarna een zeer jazzy solo, terwijl de anderen (piano, bas, drums) wel in het latin ritme doorspelen. Met Sonny Rollins - tenorsax, Tommy Flanagan -piano, Doug Watkins - bas; Max Roach - drums.

<https://youtu.be/Rymmf4Z1aIQ>

Een voorbeeld van moderne latinjazz

Gonzalo Rubalcaba, Nueva Cubana

Gonzalo Rubalcaba is een Cubaanse pianist en componist die Cubaanse en Amerikaanse invloeden samenvoegt. Rubalcaba speelt jazz, maar dan met latin ritmes, en een mix van latin instrumentarium (percussie) en jazz instrumenten (contrabas, elektrische gitaar, synthesizer). En soms met een latin melodie of bepaalde latin akkoord sequenties. Ook maakt hij wel van bekende Cubaanse stukken juist een jazz-versie. In dit stuk is sprake van het eerste (jazz met latin ritme). Pianosolo is jazzy, met jazz akkoord progressies en notenkeus. Terwijl de percussie latin ritmes blijft spelen.

<https://youtu.be/eTimqPgFwdQ>

H12. Wereldjazz en kamerjazz

Wereldjazz (worldjazz) is een combinatie van jazz en wereldmuziek, of etnische muziek. Alweer een fusion dus. Ontstaan simpelweg door vermenging van culturen. Daarom wordt het ook wel eens World fusion genoemd. Er zijn vermengingen van jazz met Afrikaans (bv. Manu Dibango), jazz met Indiase muziek (bv. Shakti en Trilok Gurtu) en jazz met muziek uit het Midden-Oosten (bv. Ibrahim Malouf). Onder world fusion valt ook folk jazz, waarin volksmelodieën het uitgangspunt vormen voor improvisaties, bijvoorbeeld in het werk van de Noorse saxofonist Jan Garbarek. Ook wordt worldjazz nog wel eens worldpop.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Net als bij latin jazz zit de 'jazz' in wereldmuziek vaak in de improvisaties/solo's en in het instrumentarium en daarmee in de sound. Hoewel in etnische muziek ook veel improvisatie zit, gaat het hier meer om de vrijheid in het improviseren. Worldjazz maakt een mix van jazz - en etnische ritmes, melodieën en instrumenten. En is minder gebonden aan etnische muzikale tradities, toonladders, ritmeschema's e.d. Voorbeelden: Ibrahim Malouf, Dhafer Youssef; Trilok Gurtu, Anouar Brahem, Jan Garbarek, Jon Balke's groep Siwan, saxofonist Basel Rajoub, In Nederland Martin Fondse met verschillende projecten, Barana; Steven Kamperman trio; Bongomatik, Arifa, Ntjam Rosie

Anouar Brahem, Bom Dia Rio

Van het album Blue Maqams uit 2017. Maqam is het Arabische begrip voor het systeem van melodische modi dat in de traditionele Arabische muziek wordt gebruikt. De aard van die muziek is hoofdzakelijk melodisch. Hier is heel duidelijk te horen, dat het traditionele in de Arabische muziek gecombineerd wordt met hedendaagse jazz sound, -ritmes en akkoorden.

Anouar Brahem - oud met drie grootmeesters uit de jazz: Dave Holland - bas, Jack DeJohnette - drums, percussion Django Bates - piano

<https://youtu.be/M4Kh985eJGU>

Ntjam Rosie & Artvark Sax 4, Cameroun, tu me manques

Een opname uit 2016. Ntjam Rosie is een Kameroens/Nederlandse jazzzangeres. Ze maakt een mengeling van jazzy soul en pop met soms invloeden uit Afrikaanse muziek. In 2016 deed ze een samenwerkingsproject gedaan met Artvark Saxophone Quartet, dat al vaker met musici uit een andere hoek dan de jazz nieuwe muzikale mengvormen tot stand bracht, zoals bijvoorbeeld met Claron McFadden, zangeres in de hedendaagse klassieke muziek. In dit stuk hoor je een Afro-Europese blend van soul, jazz, beetje gospel en wereldmuziek. Rolf Delfos - alt- en sopraansax, Bart Wirtz - altsax, Mete Erker - tenorsax, Peter Broekhuizen - baritonsax.

<https://youtu.be/v10dsNzL8gw>

Extra materiaal

Basel Rajoub, Jasmine Tree

Basel Rajoub is een Syrische saxofonist. In Aleppo geboren en in Zwitserland afgestudeerd aan het Damascus High Institute of Music. Hij ontwikkelde oosterse muziek voor de saxofoon en combineert Midden-Oosten ritmes en melodieën met jazz en improvisatie. De tenorsax is een instrument uit de jazz; Rajoub laat hem

af en toe klinken als een klarinet. Hij improviseert op twee akkoorden. Tegelijkertijd mengt hij er Arabische toonladders doorheen.

<https://youtu.be/QC1C9y8fC24>

Kamerjazz is eigenlijk geen stijl-benaming.

De term is door mij geïntroduceerd in de late jaren 90, toen ik jazz programma's maakte voor de VPRO radio. (De titel van één daarvan was 'Is Dit Nog Wel Jazz?'). Ermee bedoeld wordt jazz en geïmproviseerde muziek in een kleine bezetting, nogal eens zonder een volledige ritmesectie, met name zonder drums. Daardoor veelal niet zo hard (volume). De term is tamelijk ingeburgerd geraakt en wordt ook gebruikt om te refereren aan het intiemere karakter van de muziek (zoals in de klassieke wereld het begrip Kamermuziek). Het gaat dan om ensembles die bijvoorbeeld bestaan uit piano, bas en saxofoon; of gitaar, bas, klarinet, of een saxofoon kwartet of een strijkkwartet.

Voorbeelden zijn Zapp4, Artvark Saxophone Quartet; Chambertones (gitaar, klarinet, bas); Paul Berner Quartet (2 git, bas, klarinet); Kapok (hoorn, gitaar, drums); Estafest (gitaar, altviool, tenorsax, piano); The Nordanians (altviool, gitaar, tabla's); Steven Kamperman trio (altclarinet, gitaar, vocals); Nils Wogram Vertigo (4 trombones)

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Dat kan op allerlei manieren en in alle vormen, met of zonder akkoordenschema.

Estafest, Taborn

Mete Erker - sax, Oene van Geel - viola, cajon, Jeroen van Vliet - piano, Anton Goudsmit - gitaar. Een funky ritmisch stuk (uit 2017), waarin alle vier de instrumenten alle rollen op zich kunnen nemen: melodie, begeleiding, ritme, impro.

In dit stuk zit een doorgaande ritmische begeleiding, maar de solo mag vrij zijn. De ritmische melodie is het uitgangspunt voor de impro.

<https://youtu.be/eWvzbKoL8Dg>

Vertigo Trombone quartet

Nils Wogram trombone - melodica, Andreas Tschopp - trombone, oat, Bernhard Barnert - tb, Jan Schreiner - btb, tuba. Dit zijn vier zeer virtuoos spelende trombonisten, die hedendaags gecomponeerde muziek verbinden met improvisaties. In dit stukje is dat alleen een korte vrije klank-improvisatie, maar ze doen ook stukken waarin één trombonist soleert over begeleiding van de rest, dus met een vaste vorm/schema.

<https://youtu.be/AQocp0V00iA>

Paul Berner Band, The World as it Was

Een kwartetbezetting met twee gitaren, bas en klarinet. Een langzaam stuk in 3/4 maat, met een AABA schema. Hier wordt melodieus gesoleerd over de vorm/de akkoorden van het liedje. Michael Moore - klarinet, Ed Verhoef en Peter Tiehuis-gitaar, Paul Berner - bas

<https://youtu.be/JhvX6WaZEAQ>

College 4

In dit laatste college gaat het over een paar stijlen die zich enigszins in de uithoeken van de jazz bevinden: minimal jazz; groove jazz, nu jazz, acid jazz, jazz met hiphop.

In de 2e helft van dit college gaat het over de jazz van vandaag: urban jazz. Alle oudere vormen van jazz & geïmproviseerde muziek, die we in de vorige lessen tegenkwamen worden ook nog steeds gemaakt (mainstream, bebop, neobop, free jazz). Ook daarvan zitten nieuwe voorbeelden in dit college.

H13. Ambient en minimal jazz

Jazz bestrijkt een heel breed terrein. Ook extremere vormen van jazz & improvisatie maken deel uit van het totale jazz verhaal en daarom komen die hier ook aan bod. In slechts vier lessen razen we door 120 jaar jazz-ontwikkeling. Ik heb vooral geprobeerd die ontwikkelingen in jazz te volgen via de stijlen, de muzikale elementen die veranderden. Niet alleen via de Grote Namen. Dus natuurlijk zijn er enorm veel musici die helaas niet aan bod konden komen binnen de beschikbare tijd, terwijl ze wel van groot belang zijn geweest of nóg zijn voor vernieuwing in en ontwikkeling van jazz.

Bud Powell, Bill Evans, Ella Fitzgerald, Oscar Peterson, Bill Frisell, John Scofield, Michael Brecker, McCoy Tyner, Craig Taborn, Chris Potter en vele anderen. Jazz blijft altijd in beweging. We moeten het blijven volgen.

Ambient

Bij Jazz gaat het in principe over muziekvormen waarin ruimte is voor improvisatie. In Ambient zit ook improvisatie. En er is ook Ambient vanuit de jazz. Wat is ambient? Het is een muziekstijl die geëvolueerd is vanuit synthesizer-popmuziek van artiesten als Brian Eno en Kraftwerk in het midden van de jaren 70, en later ook vanuit de dance-wereld. Een stijl met rustige, lang uitgesponnen klanken, met elektronische instrumenten, waarbij het meer gaat om het creëren van soundscapes dan om liedjes en composities. Vaak rustig, maar soms ook wat zwaarder (dark ambient). Daarbinnen is er ruimte voor improvisatie zonder melodie of ritmische ontwikkeling.

Soms is er verwantschap met minimal music. Helemaal nieuw was het niet: een vorm van ambient was aan het begin van de 20e eeuw al te vinden in de klassieke muziek, onder andere in de [Musique Concrète](#), maar ook bij de componisten [Erik Satie](#), [Charles Ives](#), John Cage. Eno vond het muziekgenre dus niet uit, maar hielp het wel aan zijn naam.

Hoe wordt hierin geïmproviseerd?

Vaak is gecomponeerd materiaal het uitgangspunt voor improvisatie, die op zichzelf vrij is, d.w.z. er zijn geen akkoorden schema's of andere strakke regels. Misschien zijn er wel afspraken over de sfeer. In de herhalende patronen komen vaak maar heel langzaam minimale verschuivingen.

Brian Eno ging en gaat het om het scheppen van klanken die de hele tijd hetzelfde kunnen lijken, maar toch op subtiele wijze ook veranderen. De improvisatie zit ook vaak in toevoegingen via live sampling. De Noorse producer Jan Bang doet veel aan 'live sampling', waarbij hij steeds stukjes van het door de anderen gespeelde opneemt, bewerkt en opnieuw afspeelt (bv iets 'achteruit' afspeelen, er

veel ruimtelijke effecten aan toevoegen, er een ritme mee maken etc.)

Voorbeelden:

Producer Jan Bang/ gitarist Eivind Aarset, trompettisten Jon Hassell, Arve Henriksen.

In deze voorbeelden gaat het om ambient-met-impro, in een overlap met NU jazz (= met electronica). In een overlap met rock is er nog H15 (Oostenrijk). Meer jazz dan minimal komt van bv. Minimal Jazz Unit (Duitsland).

Het beste minimal kamerjazz-voorbeeld is toch wel The Necks:

The Necks, Live in Concert

London 2016. De term 'trance-jazz' is wel eens gebruikt voor de muziek van het Australische trio the Necks. Ook heet het wel minimal ambient jazz. Een concert begint met een simpel patroontje, zachtjes gespeeld door één van de drie musici. Na een tijdje gaat de tweede musicus meedoen met een door hem bedacht figuur, daarna de derde. Heel langzaam veranderen de patronen en schuiven die over elkaar. Hier zijn geen composities als uitgangspunt: alles is van A tot Z geïmproviseerd.

Er zijn geen afspraken, geen instructies, er staat niets op papier, er zijn geen thema's, akkoordenschema's, ritmische patronen. The Necks spelen al meer dan 30 jaar (sinds 1987) samen en hebben wereldwijd een cultstatus opgebouwd met hun langgerekte, soms betoverende improvisaties. Officieel heette destijds wat zij speelden misschien nog wel jazz, maar in feite was het muziek die niet in een hokje te stoppen viel: meer een experimentele, hypnotiserende geluidsbelevens. Zij waren – zeker in de improvisatiemuziek – een van de eersten die dat deden. Hun muziek heeft raakvlakken met allerlei minimalistische muziek, van Steve Reich tot ambient tot elektronische muziek. Omdat alles heel langzaam opbouwt van zacht naar hard, van minder naar méér, bestaan er van The Necks geen korte video's. Ze spelen altijd een set van 50-60 minuten aan één stuk door. Chris Abrahams - piano (soms ook Hammond orgel), Lloyd Swanton - bas, Tony Buck - drums

<https://youtu.be/UMueDWG86JU>

Extra materiaal

Jon Hassell en Brian Eno, Chemistry

Hoe wordt hier geïmproviseerd? Jon Hassell doet dat. De verschuivingen gaan heel langzaam.

<https://youtu.be/LiHOWtuwGhg>

H14. Groove jazz en acid jazz

Groove jazz is een substijl waarmee meestal funky, soulvolle, vaak ook dansbare jazz wordt bedoeld. Het werd ook wel eens jazz dance genoemd. Een vervolg in feite op de souljazz waarover we het vorige keer hadden. Je kunt hierbij goed zien, dat alles elkaar beïnvloedt en alles op elkaar volgt. Eerst was er gospel, blues en daarna jazz; die werkten door in Rhythm & Blues en hardbop.

Rhythm-and-blues leidde tot het ontstaan van rock 'n roll en soul. Hardbop leidde tot souljazz, en groove jazz kwam daar weer uit voort.

Voorbeelden van groove jazz: Eddie Harris. In Nederland Bruut! en Benjamin Herman

Eddie Harris (1934-1996) was een groove jazz saxofonist uit Chicago, die aansloeg in rhythm and blues kringen. Zijn platen werden goed verkocht. Hij was ook een instrument-vernieuwer, en was de eerste die met een elektrisch versterkte saxofoon ging spelen (met een snoertje aan zijn mondstuk). Hij speelde ook orgel en piano en bedacht verschillende - niet doorgebroken - instrumenten zoals de riet-trompet, een trompet met een sax-mondstuk en dus met een riet. De saxobone, sax met trombone mondstuk. En guitorgan, combi van gitaar en orgel. Die laatste trouwens is later in wel doorgebroken als keytar. Zijn bekendste stukken zijn "Freedom Jazz Dance", (opgenomen en bekend geworden door Miles Davis in 1966) en "Listen Here." Hij ging in de jaren 70 ook de funk-kant uit.

Eddie Harris & Les McCann, Cold Duck Time

Een opname van Jazzfestival Montreux 1969. Met een dynamische trompetsolo van Benny Bailey! Eddie Harris speelt relaxed als altijd, nooit één noot teveel. Het gaat meer om de ritmische groove, met daarin vaak dezelfde noten. Eddie Harris - sax, Benny Bailey - trumpet, Les McCann - piano, Leroy Vinnegar - bass, Donald Dean - drums

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Er wordt gesoleerd op een jazz manier. Het gaat weliswaar om de groove, maar regelmatig is er een hardbop aanpak: d.w.z. er is een akkoorden schema; de diverse solisten nemen de tijd voor een solo. Er is een tamelijk dienstbare ritmesectie (walking bass, weinig aandacht opeisen).

<https://youtu.be/y8YOLY4Tats>

Je kunt horen hoe dat anderen heeft beïnvloed.

Benjamin Herman Quartet, Do the Roach

Bimhuis 2009, VPRO/Boy Edgarprijs aan bassist Ernst Glerum. Ben Herman - altsax, Anton Goudsmit - gitaar, Ernst Glerum - bas, Joost Patocka - drums

<https://youtu.be/NuPKYqokgME>

Acid Jazz

Acid jazz is een subgenre, eind jaren 80 ontstaan in Engeland. Je zou acid jazz kunnen zien als het vervolg op jazzfunk (zoals die van Herbie Hancock's Head Hunters) maar dan met toevoeging van modernere elementen. In die jaren werden house en techno populair en daar was Acid jazz een tegenreactie op. Eén van de beweegredenen achter deze stroming was het idee de jazz terug te brengen naar waar die vandaan kwam: de danszalen. Dit is de reden waarom er soul en groove aan toegevoegd werden. En er wás in Engeland een soul traditie (jaren 60 en 70). De naam acid jazz is afgeleid van de Europese verzamelnaam voor elektronische muziekstromingen in de jaren tachtig, acid. Het platenlabel Acid Jazz zorgde ervoor dat de naam een vaste waarde kreeg (of Acid Jazz naar de drug LSD is genoemd is mij niet duidelijk). Maar in de late jaren negentig nam de belangstelling voor acid-jazz alweer af, o.a. door de opkomst van elektronische clubmuziek. Het raakte zo verweven met andere vormen en stijlen dat het als een genre onduidelijk werd. Veel acid jazz acts worden nu gezien als jazz funk, neo soul of jazz rap.

Voorbeelden: [Incognito](#), [Brand New Heavies](#), later gevolgd door artiesten als

Jamiroquai, Nicola Conte en Galliano.

In mijn ogen is de jazz hier meestal tamelijk ver weg. Ik vind soul, funk en disco de boventoon voeren. Een beetje lichter is de acid jazz van Nicola Conte, een Italiaanse DJ, gitarist en producer, die een Italiaanse benadering van de acid jazzstijl introduceerde, waarin verschillende genres samensmelten: bossa nova, melodieën gebaseerd op Italiaanse filmthema's uit de zestiger jaren, easy listening en Indiase muziek.

Nicola Conte, Bossa per Due

Er wordt pas later in het nummer geïmproviseerd door de zangeres en de orgelspeler

<https://youtu.be/YHPFXEooQOc>

H15. Nu jazz en jazz rap

Ontstaan in de late jaren 90 en net als acid jazz een verzamelterm voor een combinatie van jazzsound en jazzstructuren en soms jazzinstrumentatie met funk, elektronische muziek en vrije improvisatie. Elektronische instrumenten werden in jazz voor het eerst gebruikt door artiesten als Miles Davis en Herbie Hancock, al eind jaren 60. In de vroege jaren 90 nam dat toe en werd de sound gemoderniseerd. Andere benamingen ervoor zijn ook electro-jazz, e-jazz, jazztronica, jazz house, future jazz. Er zijn verschillende soorten Nu Jazz. Eén ervan combineert die echte instrumenten met beats van jazz house (bijvoorbeeld de groepen **St Germain** uit Frankrijk, **Jazzanova** uit Duitsland). Maar er is ook nu-jazz die niet zozeer met beats werkt, maar met improvisatie-jazz met elektronische elementen, zoals de Noorse stijl van bijv. Bugge Wesseltoft, Jaga Jazzist, Nils Petter Molvaer e.a. Nu jazz beweegt zich meestal verder in de elektronische sfeer en is daarom anders dan acid jazz of groove jazz, die toch meer aanleunen bij funk, soul en rhythm and blues.

Bugge Wesseltoft is een Noorse pianist, componist en producer. Hij heeft een eigen label, Jazzland Records. Via traditionelere jazz (ECM) ging hij in de jaren negentig meer de kant op van de Nu Jazz. Hij heeft onder meer samengewerkt met saxofonist Jan Garbarek. Hij is al decennia lang bezig. Een van zijn eerste projecten heette New Conception of Jazz. Daarmee zijn een aantal platen gemaakt, en er hebben ook verschillende edities van de band bestaan. En nog. Hij werkt ook alweer een aantal jaren samen met de Duitse dance producer Henrik Schwarz. Wat die samen maken heb ik al eens een soort 'kamer dance' genoemd.

Bugge Wesseltoft & Henrik Schwarz, Dreaming

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

De piano omspeelt de elementen van het stuk, de melodie, de akkoorden. Hij blijft in zijn improvisatie dicht bij het uitgangspunt. Schwarz voegt er al improviserend het zijne aan toe. Meerdere stijlen en substijlen vloeien hier ineen: Dit voorbeeld is op het raakvlak van jazz, improvisatie, minimal music, ambient en dance-groove.

<https://youtu.be/wCiC3gPRT20>

Er was ook Nederlandse Nu-Jazz. Die kenmerkte zich door een combinatie van akoestische en elektronische instrumenten; het accent op beats en grooves. Voorbeelden: Monsieur Dubois, State Of Monc, The Jazzinvaders. Altsaxofonist Bart Wirtz op een van zijn CD's.

Ook een virtuoos jazztrompettist als Dave Douglas maakte Nu Jazz met zijn groep High Risk. Met drummer Mark Guiliana op (elektrische) drums, Jonathan Maron, elektrische en akoestische bas; DJ, producer en beatmaker Shigeto - electronica, waarmee hij o.a. een ambient sfeer kan maken. Het resultaat was een mengmoes die wel doet denken aan het experimentele en psychedelische geluid van Miles Davis' Bitches Brew.

Dave Douglas, High Risk, Tied Together

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Dit is een combinatie van elektronische muziek, dance/trance beats en vrije improvisatie. Er is veel ruimte voor impro, met name door Douglas en electronica musicus Shigeto, maar ook door drummer Mark Guiliana, die de ruimte neemt (het is geen dienstbare ritmesectie!)

Trompet maakt veel lange noten, lange klanken, die ook door een synthi heengaan, dus dat geluid hoor je erbij

<https://youtu.be/IyPDPgbKqQo>

En waar hoorden we dit eerder??

Miles Davis - Bitches Brew

1970 - Tanglewood

<https://youtu.be/o2H7MHA5Qgw>

Jazzrap

Een andere mengvorm in de jaren 90 werd ook nog jazzrap, maar dat was eigenlijk meer een subgenre van hiphop dan van jazz, vooral omdat de muziek meer een hiphop ritme had dan een jazzritme. Wel werden er veel zogenaamde jazzinstrumenten gebruikt, zoals contrabas, trompet en sax. Ook werden er stukjes jazz gesampled, en hergebruikt in synthesizersounds. Je herkent het dan niet zo gauw als jazz, maar het zijn dan b.v. wel jazz akkoordprogressies. Net als bij Acid Jazz is de jazz hier erg ver weg.

Wel is er in de nieuwe eeuw ook hiphop en Spoken Word in de jazz toegevoegd. Bijvoorbeeld door de Amerikaanse toetsenist Robert Glasper, een nieuwe stem in de moderne jazz die een brug slaat tussen jazz, hiphop en soul. Hij ziet zowel jazz als hiphop beiden als protest genres, en vindt dat de State of Jazz vandaag de dag heel erg verbonden is met hiphop.

Maar 'echte' jazz speelde hij ook, o.a. met bassist Christian McBride, en trompettisten Terence Blanchard and Roy Hargrove. Glasper speelt veel met rappers, maar hier een video van Rapper en Spoken Word dichter Common, die in zijn teksten de politieke en sociale actualiteit in de V.S. bespreekt en becommentarieert. Voor deze gelegenheid had hij een band samengesteld waar Robert Glasper ook in zit. Veel muzikale improvisatie horen we hier niet. In hiphop-jazz zit de improvisatie veel in de rapteksten

Common, Robert Glasper, Bilal e.a. Letter to the Free

Van het album Black America Again uit 2016. Met verder o.a. hiphop zanger Bilal. Dit is zuivere protest muziek, tegen de rassendiscriminatie in de USA.

Trompet en fluit soleren verderop in het stuk door de tekst & koor heen. En je zou het misschien niet denken, maar Bilal is o.a. geschoold op The New School for Jazz and Contemporary Music.

<https://youtu.be/KO7tVuPHOxA>

H16. Urban jazz en jazz van vandaag

In de voorgaande stijlen en substijlen werden al zoveel verschillende invloeden en elementen bij elkaar gebracht, dat het nu niet meer dan logisch lijkt dat we aangekomen zijn bij: Urban Jazz; Jazz van vandaag: waarin alles kan, alles mag, en alles wordt gebruikt. Vanaf de 21e eeuw is er een 'post-genre'-denken opgekomen. Jazz ontwikkelt zich veel in de breedte door andere stijlen te incorporeren. Enigszins in tegenstelling dus tot een nieuwe stijl, die een tegenreactie wil zijn.

Musici gaan op een natuurlijke manier eclectisch te werk en er wordt graag geïmproviseerd. Er worden bruggen geslagen tussen jazz, hiphop en soul. Tussen jazz en hedendaags klassiek, rock en vrije impro, wereldmuziek enz. Alles mag samengaan: frasering en harmonieën van jazz; de podium energie en compacte vormen van pop en funk; ritmes en percussie instrumenten uit rootsmuziek; de interactie en de abstracte geluiden combinaties uit de vrije improvisatie.

Voor de jonge generatie jazzmusici is het geen kwestie meer van genres 'mengen', maar is hun muziek één geheel. Van jongs af aan luisterden ze naar van alles qua muziek: jazz, hiphop, rap, rock, souljazz enz. Daarom zit dat automatisch in hun oren, en daarom in hun muziek. De tijd waarin ze leven reflecteert in de muziek. Zo wordt muziek steeds opnieuw 'uitgevonden' of liever gezegd geïnnoveerd. Denk aan Miles Davis, die dat ook steeds heeft gedaan. Ook wordt jazz opnieuw ingezet als protestmuziek door zwarte jazzmusici. Protest tegen de manier waarop Afro Amerikanen nog steeds volop worden gediscrimineerd en schandelijk worden behandeld.

We hoorden dat net bij Robert Glasper en Common, maar bijvoorbeeld ook pianist Jason Moran en drummer Terry Lyn Carrington doen dit.

Tegelijkertijd is het zo, dat alle oudere vormen van jazz & geïmproviseerde muziek ook nog steeds worden gemaakt. Er bestaat nog steeds straight ahead jazz, hardbop, free jazz, vrije improvisatie, modale jazz, postbop, neobop e.v. En oude jazz wordt in nieuwe vormen gegoten: denk aan Brad Mehldau, the Bad Plus e.a. die jazzstandards 'onder handen namen' en in een eigen versie aan de wereld teruggaven. Een leuke gewaarwording is, dat er in veel jazz van vandaag de vrijheid van spelen en improviseren uit de Free Jazz van Ornette Coleman om de hoek komt kijken. Je zou kunnen zeggen, dat de huidige vrijheid om alles uit te proberen en nieuwe verbindingen te leggen misschien niet had kunnen bestaan zonder dat er in de jaren 60 en 70 extreme paden in de jazz zijn bewandeld.

Als we het over innovatie hebben in het hier en nu, met gebruikmaking van andere moderne muziekstijlen, dan zijn de nu volgende musici daar goede voorbeelden van.

ChiBrations: Makaya McCraven, This Place, That Place

2017. Makaya McCraven - drums, Marquis Hill - trompet, Matt Gold - gitaar, Junius Paul - double bass, Rob Clearfield - piano

Drummer **Makaya McCraven** is één van de voorlopers van de jazz scene in Chicago. Hij speelde met allerlei musici en in verschillende stijlen. Door die ervaring is hij in staat om zijn jazz verschillen lagen mee te geven uit hiphop, Afrikaanse dansbands, Hongaarse volksmuziek, indie rock, improvisatie, beats, sampling en elektronische muziek. Hij noemt zichzelf 'beat scientist'. Zijn tweede album heette *In the Moment* en daar putte hij uit 48 uur live-opnames die in de studio geknipt, geplakt en geremixt werden tot een aaneengesloten set. Het resultaat werd al omschreven als 'organic beat music': een heel groove-georiënteerde mix.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?'

Er is veel muzikale vrijheid, er is jazz attitude. Er zijn veel solo's en improvisaties, verbonden door drums, beats en grooves. De lengte van de stukken ligt niet vast, hoewel er wel binnen een vorm wordt gespeeld. Al deze musici zijn overigens ook heel goed geschoold in de jazztraditie. Dat is ook te horen in de trompetsolo.

<https://youtu.be/i6-SwIM7UEc>

Een voorbeeld van modern omgaan met een oud stuk.

David Helbock's Random/Control, Watermelon Man

David Helbock - piano, Raphael Preuschl - bass ukelele, Reinhold Schmölzer - drums.

De Oostenrijkse piano wizard **David Helbock** (1984) is eveneens een creatieve jazzmusicus van de jongere generatie, die nieuwe wegen inslaat. Niet alleen door het jazzidoom uit te breiden met invloeden uit rock, pop of klassiek, maar ook door ander gebruik van instrumenten. Zo maakt hij o.a. gebruik van geprepareerde piano.

Het trio speelt veel werk van anderen: de Braziliaanse ADHD swing van Hermeto Pascoal, stukken van Thelonious Monk. Drie musici, die bij elkaar opgeteld meer dan 25 instrumenten bespelen.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?'

De impro is eigenlijk heel conventioneel. Er is een solo van de saxofonist met funky begeleiding van de andere twee, die zich niet per se dienstbaar opstellen, maar zelf ook aandacht opeisen. De soesafonist verzorgt ook ruimte door te beatboxen en met zijn voeten percussie te spelen.

https://youtu.be/CnzZt2DR_Jc

Extra materiaal

Oud = nieuw: Verbinding worksongs van 100 jaar geleden en nu:

Jaimeo Brown Transcendence - Be So Glad

Met o.a. JD Allen op sax. De Amerikaanse drummer/componist Jaimeo Brown mixt jazzbreaks met gospel- en blues samples. Een vernieuwende mengvorm van jazz, eigentijdse beats en historische opnames. Samples van Afro-Amerikaanse arbeiders, mijnwerkers en gevangenen vormen de basis voor de intense, gospel-achtige muziek op het album *Work Songs*, waarmee Brown in de voetsporen treedt van sociaal bewogen jazzlegendes als John Coltrane en Max Roach.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?'

Als in free jazz: over een ondergrond van samples uit oude worksongs of gospels

worden nieuwe beats neergelegd, en nieuwe gitaarpartijen. Daaroverheen een free jazz saxsolo in die akkoorden. Maar meerdere lagen gaan over elkaar heen.
<https://youtu.be/uslDx0quA0o>

H17. Hedendaagse jazz in de Lage Landen

En in Nederland en Vlaanderen? Er zijn meerdere jazzmusici van de jongere generatie die in dit hoofdstuk passen. Reinier Baas, Ben van Gelder, The Nordanians, trio Kapok, Joris Roelofs, Kika Sprangers, Tijn Wybenga pianist, componist en dirigen e.a. In Vlaanderen o.a. De Beren Gieren, LAB trio, Stuff, Schntzl e.a.

Een voorbeeld van jong talent:

Guy Salamon Group, Unfollow The Leader

De Israëlische drummer en componist Guy Salamon richtte zijn groep op in 2018. Een energieke jonge, 8-koppige groep. Invloeden en stijlen van over de hele wereld worden vermengd door dit octet met twee trompettisten en twee saxofonisten, die overigens ook uit verschillende landen afkomstig zijn en hier studeren of dat hebben gedaan. Met ruimte voor alle soorten groove (jazz, pop, world), alle vormen van dynamiek, alle manieren van improvisatie. Van klein & open tot druk & veel. In dit stuk muziek in de traditie van Willem Breuker en (de Vlaamse crazy big band) Flat Earth Society. Je hoort collectieve impro van de blazers en een gitaarsolo.

<https://youtu.be/WMFVIBXNF1s>

Maar straight ahead jazz werd en wordt ook nog steeds gemaakt, bijvoorbeeld door deze groep van musici die al decennia bezig zijn:

Quartet-NL: Beets, Bennink, Herman & Jacobs, Blues After Piet

Een opname uit 2016 van dit stuk van Misha Mengelberg. Alle vier deze musici groeiden op met jazzmuziek, stonden op jonge leeftijd al op het podium en schreven vervolgens mee aan de jazzgeschiedenis. Saxofonist Benjamin Herman, pianist Peter Beets, drummer Han Bennink en contrabassist Ruud Jacobs. Bij elkaar vertegenwoordigen ze een heleboel ervaring in diverse uithoeken van de jazz en werkten zij samen met nationale en internationale sterren. Met een bassolo van de in 2019 overleden Ruud Jacobs.

<https://youtu.be/16Hki2OUMRg>

Reinier Baas is een virtuoos gitarist, met een jazzopleiding, die onorthodox omspringt met de jazztraditie (die hij echt beheerst). Hij heeft die in eigen composities steeds gemixt met stevige rock en pop elementen.

Reinier Baas, The 2nd Coming Of Homunculus

Van het album "Mostly Improvised Instrumental Indie Music", 2012

Is dit nu jazz? Of pop? Of gecomponeerde muziek?

Veel gecomponeerd materiaal, dus veel opgeschreven noten. Maar ook: Er is een popgroove, maar shuffle achtig. Er zijn jazzy solo's (gitaarsolo en ook altsax); er is vrijere impro. Er is jazz instrumentatie en jazz attitude.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Zowel met vaste als vrije vormen, met een paar akkoorden, op een lekker ritme,

op een melodie.

<https://youtu.be/CNIaEoyv6EM>

The Nordanians

The Nordanians zijn genoemd naar de drie in Amsterdam-Noord wonende musici. Een power trio, dat Indiase muziek, funk en kamermuziek verbindt. Oene van Geel - altviool + effecten, Mark Tuinstra - gitaar + effects, Niti Ranjan Biswas - tabla.

Ze maken een volkomen logisch klinkende combinatie van Indiase raga's, rock, funk, wereldmuziek en improvisatiemuziek. Het is vrolijk makende muziek en het trio klinkt groter dan drie musici. De musici zijn goed in het verdelen van de rollen: natuurlijk speelt de gitaar ook de rol van een bas af en toe, maar het is meer dan dat. Alle drie zijn perfect in staat om heel strak te begeleiden, te soleren, met elkaar te improviseren; ritmisch en dynamisch blijft alles bij elkaar. Hecht samenspel in funky muziek met veel interactie en drive met aanstekelijke grooves van hoog niveau. Van een ongebruikelijk bezetting kijken we tegenwoordig niet meer zo op, maar op een of andere manier klinkt het bij The Nordanians allemaal ontzettend natuurlijk. Eigenlijk moet je ook niet meer zeggen: ".. het trio maakt een mix van stijlen.."; dit is gewoon hun muziek. Ze spelen ook vaker met gastmusici. In dit stuk is dat ook het geval: Maarten Ornstein doet mee op basklarinet en John Beasley - piano.

Hoe wordt hier geïmproviseerd?

Zowel met vaste als vrije vormen, met een paar akkoorden, op een lekker ritme, op een melodie.

The Nordanians, Dr. Mysore

<https://youtu.be/LbR1wjOFzI>

Afsluitend

En zo zijn we door 120 jaar jazzgeschiedenis heen geraasd. Ik heb vooral geprobeerd de ontwikkelingen in jazz te volgen via de stijlen, de muzikale elementen die veranderden.

Ik heb er niet uitgebreid in verwerkt de connectie tussen jazz en maatschappelijke geëngageerdheid van zwarte jazzmusici. Natuurlijk zijn er enorm veel musici die ik hier helaas niet aan bod heb kunnen laten komen, terwijl ze wel van groot belang zijn geweest of nog zijn voor stijlvernieuwing in en ontwikkeling van jazz. Bud Powell, Bill Evans, Bill Frisell, John Scofield, Oscar Peterson, Michael Brecker, McCoy Tyner, Craig Taborn, Chris Potter. Ik noem er maar een paar.

En als je nu denkt dat we aan een eindpunt zijn gekomen: nee, jazz blijft in beweging! *Jazz is a fluid concept in time and space.* We moeten het blijven volgen.

Extra materiaal

Brad Mehldau trio: Blackbird

Mehldau gaat aan de haal met het bekende liedje van Lennon/McCartney.

Eerst wordt de hele melodie van het liedje gespeeld, daarna omspeelt hij die in zijn solo, en maakt er een andere groove van, maar je blijft het liedje er doorheen horen.

<https://youtu.be/57XN3yuhse0>

Colofon

Home Academy Publishers geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te streamen in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kunt u kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een smartphone of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname Sandro Ligtenberg (Amsterdam, oktober - november 2019)
Stem Inleiding F.C. van Nispen tot Sevenaer
Muziek Intro Cok Verweij
Mastering Frits de Bruijn
Vormgeving Floor Plikaar

© Hoorcollege Copyright 2020 Home Academy Publishers, Den Haag
ISBN 978 90 8530 199 8
NUR 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.